

Undersøgelse

Forebyggelse, opsporing og håndtering af
sager om digitale krænkelse i
grundskolen

Marts 2023

Indhold

1. Indledning	4
2. Resume	5
3. Metode.....	13
4. Forebyggelse	14
4.1. Antimobbestrategiens form og rolle	14
4.2. Plan for forebyggende aktiviteter	16
4.3. Fælles kommunal strategi	18
4.4. Skoler uden forebyggende plan.....	18
4.5. Samarbejde med SSP	19
4.6. Samarbejde med andre aktører.....	21
4.7. Udfordringer på det forebyggende område.....	23
4.8. Samarbejdet med forældrene	24
4.9. Mobilpolitik.....	25
4.10. Skolernes elevgrundlag	26
5. Opsporing.....	27
5.1. Flere veje til viden	27
5.2. Fokus på trivsel.....	28
5.3. Henvendelser om digital mobning og ulovlig billeddeling på mellemtrinnet	29
5.4. Henvendelser om digital mobning og ulovlig billeddeling i udskolingens	31
6. Håndtering	36
6.1. Omfanget af digitale krænkelse	36
6.2. Skolernes plan og praksis for håndtering af digitale krænkelse	40
7. Skolernes ansvar	47
8. Kompetencer og uddannelse.....	50
8.1. Kompetenceforløb	53

Forebyggelse, opsporing og håndtering af digitale krænkelser i grundskolen

LG Insight for Det Kriminalpræventive Råd 2023

ISBN: 978-87-92966-69-8

1. Indledning

Det Kriminalpræventive Råd (DKR) ønsker at udvide kendskabet og redskabsviften ift. forebyggelse af ungdomskriminalitet på nettet, som i dag udgør en stor og vigtig del af børn og unges liv. I forebyggelsen af digitale krænkelser arbejder rådet med tre primære målgrupper; de unge, deres forældre samt skoler og uddannelsesinstitutioner.

Særligt grundskolen har en væsentlig rolle for børn og unges trivsel og inklusion i fællesskaber, da den ofte danner en afgørende social ramme for barndoms- og ungelivet – på tværs af sociale ligheder og skel. Derfor har DKR iværksat en undersøgelse, som afdækker grundskolernes arbejde med digital forebyggelse, opsporing og håndtering samt anbefalinger til fremtidige tiltag.

Undersøgelsen afdækker de oplevelser, erfaringer, udfordringer og barrierer, hos skolelærere og -ledere, ligesom der stilles skarpt på skolernes behov for kompetenceudvikling på området.

I denne rapport præsenteres resultaterne af undersøgelsen, som er udarbejdet af LG Insight i samarbejde med DKR. Rapporten formidler skolernes erfaringer ift. arbejdet med at styrke elevernes digitale trivsel – med fokus på digital mobning og ulovlig billeddeling. I fremstillingen indgår viden fra både interview og spørgeskemaundersøgelse.

Rapporten præsenterer undersøgelsens resultater med fokus på både forebyggelse, opsporing og håndtering. I præsentationen af undersøgelsens resultater henvises også til enkelte casebeskrivelser, som indgår som bilag og illustrerer lærerige sager, der har været forbundet med udfordringer og/eller er løst med succesfuld praksis.

Rapporten afsluttes med angivelse af skolernes og øvrige fagaktørers ønsker til kompetenceudvikling og uddannelse, som kan styrke skolernes arbejde med forebyggelse, opsporing og håndtering af digitale krænkelser.

Til undersøgelsen har der været knyttet en følgegruppe, som med stor ekspertise og værdifuld sparring har bidraget til kvalificering af undersøgelsens perspektiver og anbefalinger. Vi retter derfor en tak til følgegruppens deltagere:

- Børns Vilkår
- Center for Digital Pædagogik
- Danmark Lærerforening
- Danske Skoleelever
- DKRs Udvalg for Børn og Unge
- Red Barnet
- Sex og Samfund
- Skolelederforeningen
- SSP Samrådet

2. Resume

Det Kriminalpræventive Råd – herefter omtalt som DKR - har i efteråret 2022 iværksat en undersøgelse til afdækning af grundskolernes arbejde med forebyggelse, opsporing og håndtering af digitale krænkelser. Undersøgelsen har samtidig afdækket skolernes ønsker til fremtidig kompetenceudvikling på området.

Undersøgelsen bygger på 138 interviews med lærere, skoleledere, SSP-aktører og undervisere på professionshøjskoler samt en spørgeskemaundersøgelse med deltagelse af 495 skoleledere. I dette kapitel præsenteres undersøgelsens centrale konklusioner og anbefalinger.

Samlet set viser undersøgelsen, at grundskolerne har en stor opmærksomhed og indsats på det forebyggende område, når det handler om digital dannelse og imødegåelse af risikoadfærd. Der er imidlertid brug for en styrket planlægning og støtte til håndteringen af digitale krænkelser, så ansvaret hos den enkelte klasselærer/-team lettes. Skolerne peger også på, at det er vigtigt at give plads til trivselsarbejdet og relationsdannelsen med eleverne, der er afgørende for opsporingen af de oplevede digitale krænkelser.

Omfang

72 pct. af skolerne i undersøgelsen oplever årligt tilfælde med digital mobning, der har en alvorlig grad, der involverer skoleledelsen. Der er typisk tale om 1-5 sager om året. Digital mobning forekommer iflg. undersøgelsens skoler primært på mellemtrinnet. Ved digital mobning forstås, at en elev holdes udenfor, bliver drillet og/eller nedgjort online.

36 pct. af skolerne oplever årligt tilfælde med ulovlig billeddeling, der involverer skoleledelsen. Også her er der oftest tale om max 5 tilfælde om året. Ulovlig billeddeling defineres her som deling af intime eller krænkende billeder eller videoer, der bliver delt uden samtykke. Denne form for ulovlig billeddeling ses i skolerne primært hos elever i udskoling. En klar overvægt af de små skoler oplever ikke sager med ulovlig billeddeling, mens en klar overvægt af de store skoler har oplevet ulovlig billeddeling blandt eleverne. Fordelingen for de mellemstore skoler er mere lige.

Skolerne udtrykker generelt, at de oplever få tilfælde af alvorlige digitale krænkelser. Mange sager tilskrives, at eleverne ikke er klar over alvorligheden og konsekvenserne af, hvad de sætter i gang. Ofte er der for elever på mellemtrinnet tale om dumheder og misforståelser, hvor de forsøger at være sjove eller filme uden bagtanker.

Både lærere og ledere giver dog udtryk for, at de forventer, at der er et stort mørketal af sager, som skolerne ikke får kendskab til.

Antimobbestrategier under revision

Arbejdet med trivsel – herunder forebyggelse af digital mobning – er i høj grad forbundet med skolernes antimobbestrategier. Af undervisningsmiljøloven fremgår det, at alle skoler skal have en antimobbestrategi, der skal indeholde en plan for forebyggelse af mobning – både fysisk og digitalt. Et tilsyn foretaget af Dansk Center

for Undervisningsmiljø i 2020 viste imidlertid, at kun omkring to tredjedele af skolelederne angav, at deres skoles antimobbestrategi indeholdt en beskrivelse af, hvad digital mobning er¹. Omkring hver sjette skole angav endvidere i undersøgelse fra 2018, at de havde manglet viden om mobning – herunder digital mobning - ifm. udarbejdelse af strategien².

Disse udfordringer afspejler sig også i nærværende undersøgelse. Her viser en gennemgang af antimobbestrategier, at mange skoler kommer omkring digital mobning ved at skrive, at det håndteres på samme måde som anden mobning. Selvom de unge bevæger sig i mange arenaer og ikke sondrer mellem digital verden og ”virkelig verden”, er der alligevel forskel på den måde, hvorpå digital mobning og fysisk mobning forebygges, opspores og håndteres. Dette er skolerne bevidste om, og der er derfor også en række skoler som allerede har eller er i gang med at lave en formuleret digital strategi.

På en række skoler er ikke alle lærere bekendte med antimobbestrategien og dens indhold. Det kan derfor på skolerne overvejes, om der skal ske en intern øget formidling af skolens værdier og strategier. Ikke mindst fordi lærerne i nogle planer og strategier kan hente vejledning, som vil kunne lette deres hverdag.

Stor forebyggelsesindsats

De fleste skoleledere (79 pct.) tilkendegiver, at der på skolen er en praksis og plan for, hvordan der i undervisningen gennemføres forebyggende aktiviteter ift. digitale krænkelser.

Det er da også gennemgående for undersøgelsens resultater, at der på skolerne foregår et stort forebyggende arbejde ift. digitale krænkelser. Der foregår i de fleste skoler undervisning i digital dannelse og risikoadfærd på flere klassetrin, ligesom også forældrene får overdraget viden ved forældremøder og oplæg. Det forebyggende arbejde gennemføres ofte i samarbejde med SSP og eksterne aktører, som får stor ros af både skoleledelse og lærere.

69 pct. af skolerne angiver, at de har et fast samarbejde med SSP. Samarbejdet omfatter typisk både forebyggelse og bistand til håndtering af konkrete sager om konkrete krænkelser. For en tredjedel af skolerne indeholder samarbejdet også undervisning af skolens lærere og pædagoger.

27 pct. af skolerne, som ikke samarbejder med SSP, oplyser, at de har et fast samarbejde med anden aktør om digital dannelse eller håndtering af digitale krænkelser.

Langt størstedelen af skolerne i undersøgelsen har en mobiltelefonspolitik, som de fremhæver som en del af deres forebyggende digitale strategi. Mobiltelefonpolitikken handler primært om forbud mod brug af mobiltelefon i skoletiden (medmindre det er

¹ Kilde: DCUM, 2020, <https://dcum.dk/media/3286/statusundersoegelsegr2020.pdf>

² Kilde: VIA University College i samarbejde med Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, 2018;

<https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2018/nov/181129-mange-skoler-og-ungdomsuddannelser-har-en-antimobbestrategi>.

en del af undervisningen). Flere skoler fremhæver, at de ser færre tilfælde af digital mobning og billeddeling efter indførelsen af regler for brug af mobiltelefon i skoletiden.

Planer og årshjul

Det er generelt forskelligt, hvilke forebyggende årshjul og planer skolerne har lagt for arbejdet med forebyggelse af digitale krænkelser. Planerne er typisk forskellige fra skole til skole, da de fleste kommuner ikke har lavet fælles og tværgående IT-planer.

Planens omfang og detaljeringsgrad afhænger af den enkelte skole og er således ikke afhængig af, om der er tale om private skoler, friskoler eller folkeskoler, ligesom planens karakter heller ikke kan henføres til skolens størrelse.

Ca. 17 pct. af skolelederne har ikke plan for, hvordan der gennemføres forebyggende undervisning ift. digitale krænkelser. Den manglende plan tilskrives utilstrækkelig viden om, hvordan en sådan plan skal udarbejdes, ligesom skolelederne mangler viden om eksisterende tilbud, der kan indgå i planen.

Kommunale planer

Der er imidlertid nogle kommuner (bl.a. Jammerbugt, Roskilde og Assens), der har en tværgående strategi for skolernes forebyggelse og håndtering af digitale krænkelser.

Strategien sætter retning for skolernes arbejde med digital dannelse samt visioner for digital udvikling og læring for børn og unge på tværs af kommunen og dens skoler.

Både skoleledere, lærere og eksterne aktører udtrykker stor tilfredshed med den fælles plan, som både er en værdsat hjælp til den enkelte skoles forebyggelsesindsats, men også er med til at sikre, at elever på alle skoler får samme hjælp ift. at opnå digital dannelse og trivsel.

Udfordringer for det forebyggende arbejde

Både skoleledere og lærere vurderer, at der er brug for en stadig og løbende ajourføring af viden om nye digitale medier og vaner – en ajourføring som kræver hjælp og ikke mindst tid. Det er svært for skolerne at have den nyeste og nødvendige viden omkring digital adfærd og risici. Skolerne fremhæver derfor værdien af en organisering, hvor samarbejde med SSP-medarbejdere og eksterne aktører bibringer skolen vigtig kompetence og viden.

Flertallet af ledere og lærere oplever, at de har en god forståelse af de unges digitale liv og møder ikke sociale barrierer ift. at forebygge unges digitale krænkelser. Lærerne vurderer primært, at de mangler viden om nye sociale medier og disses risici – og at de mangler tiden til at påtage sig opgaven.

Det er gennemgående, at skolerne oplever, at de har et godt samarbejde med forældrene. Det er dog samtidig også ønsket fra mange skoleledere og lærere, at forældrene i højere grad også involverer sig i deres børns digitale liv og forebyggelsen af risikoadfærd.

Opsporing og trivsel

Såvel folkeskoler som private skoler og friskoler har alle stor opmærksomhed på elevernes trivsel – herunder også fokus på elevernes digitale liv. Opsporingen af digitale krænkelser er primært baseret på skolernes almene trivselsarbejde, og det er vurderingen fra både skoleledere og lærere, at der vil være et mørketal, som ikke opdages. Især den ulovlige billeddeling og digitale mobning, som foregår udenfor skoletid, kan være svært at spotte, hvis ikke den viser sig direkte i elevens trivsel eller eleven betror sig til skolen. Her er det væsentligt at sørge for, at eleverne har tillid til skolens evne til at lytte til og håndtere sagerne i fortrolighed og uden fordømmelse.

På mellemtrinnene får skolerne en række henvendelser fra elever og forældre om sager, hvor eleven har oplevet digitale krænkelser hos sig selv eller venner. Når det handler om elever i udskoling, er der langt færre henvendelser fra elever og næsten ingen fra forældre. Her er det således i høj grad op til skolen at spotte, hvis eleven udviser tegn på mistro. Tit hænger den digitale mobning dog sammen med øvrig mobning og/eller generel udsathed. Skolerne har derfor oftest i forvejen et særligt fokus på de elever, som er i risiko for digital mobning.

Når spørgsmålet lyder, hvad skolerne gør for at opspore digitale krænkelser, er det derfor primært deres almene trivselsarbejde, de nævner, da de har svært ved at pege på særskilt opsporende funktioner på det digitale område.

Flere skoler arbejder aktivt med at skabe en kultur, hvor eleverne bekymrer sig for hinanden og aktivt siger fra overfor mobning – hvad enten det involverer dem selv eller andre på skolen. Kulturen understøtter, at eleverne selv spiller en aktiv part i det opsporende arbejde.

Ansvar for håndtering ligger i høj grad hos lærerne

Flertallet af skolelederne udtrykker i interview, at de på skolen har en fast praksis for håndtering af digital mobning og ulovlig billeddeling. I spørgeskemaundersøgelsen er det dog kun 27 pct. af skolelederne, der svarer, at deres skole har en fast nedskrevet praksis for håndtering af konkrete sager, mens halvdelen af skolelederne angiver, at de ikke hverken skriftligt eller mundtligt har fastlagt en praksis for håndteringen af disse sager.

Næsten alle lærerne tilkendegiver da også i interview, at de ikke kender til en fast praksis på skolen, men at det primært er dem selv og/eller klasseteamet, som vurderer, hvem der involveres og hvornår. På skoler med en tilknyttet SSP-lærer eller SSP-konsulent, vil disse ofte blive kontaktet tidligt i sagen.

En række skoler (34 pct.) anvender samme tilgang til digital mobning, som de gør til øvrige former for mobning. Lærerne udtrykker, at selve praksis med at tale med den krænkede elev, dennes forældre, skoleledelse og SSP mv. med fordel ofte kan foregå ud fra samme praksis som ved anden form for mobning. På en række andre områder (bl.a. ift. muligheden for hurtig spredning af materiale og det manglende voksenopsyn på nettet) er der dog brug for andre værktøjer, når det handler om digitale krænkelser.

Mange lærere (og ledere) oplever det som svært at få afdækket, hvem der er krænkerne, da de kan være mange og være udenfor skolens og sågar landets grænser. Der ligger således i håndteringen en stor udfordring ift. til at få stoppet den videre

spredning af de digitale krænkelser, hvad der ofte ikke kan klares ved alene at tage fat i eleverne i klassen eller på skolen. Det kræver både indsigt og tid og fordrer oftest et samarbejde på tværs af aktører - bl.a. med lærer, skoleledelser, forældre, SSP og/eller politi.

Der er således faktorer, som kan gøre det vanskeligt for skolerne at håndtere digitale krænkelser ud fra samme praksis som ved øvrig mobning og samtidig sikre, at sagen løses og stoppes. Dette er skolerne i høj grad bevidste om, men tager overvejende udgangspunkt i deres kompetencer om fysisk mobning, når de håndterer krænkelser online.

Brug for retningslinjer og ledelse

Mange lærere oplever, at der mangler ledelse og rammer for deres arbejde med håndtering af digitale krænkelser. De udtrykker, at der skal være plads til en fleksibel løsning, men efterspørger mere vejledning og retning for håndteringen af digitale krænkelser.

Det er da også forskelligt, hvornår og på hvilken måde, at skoleledelsen involveres i sager om digitale krænkelser. På alle skoler står ledelsen til rådighed, hvis lærerne efterspørger deres hjælp eller sparring, men den gennemgående praksis er, at ledelsen primært involveres, hvis lærerne vurderer sagen meget alvorlig og/eller forældrene henvender sig til skolen.

Mange skoleledere udtrykker i interview selv usikkerhed på, om de har den tilstrækkelige indsigt i det digitale områdes lovgivning og udfordringer til at rådgive og støtte deres lærere. Halvdelen af undersøgelsens skoleledere tilkendegiver da også i spørgeskemaundersøgelsen, at det ikke er tydeligt for dem, hvad skolen iflg. loven er forpligtet til ift. håndtering af digitale krænkelser.

Skolens ansvar

Både lærere og skoleledere er enige i, at skolen har et ansvar for at forebygge, opspore og håndtere digitale krænkelser, som foregår i fritiden, men påvirker elevernes trivsel i skolen. Dette går igen i alle undersøgelsens interview.

Alligevel viser spørgeskemaundersøgelsen, at det er en begrænset del af skolelederne (16 pct.), der svarer, at skolerne i høj grad har et ansvar for håndtering af de digitale krænkelser, der foregår i elevens fritid.

81 pct. af lederne svarer, at det i nogen eller mindre grad er skolernes ansvar at håndtere digitale krænkelser, som er foregået i fritiden. Svaret skyldes ikke, at skolerne vil fralægge sig opgaven, men svaret er udtryk for en afgrænsning af, at skolen ikke er alene om opgaven.

De digitale krænkelser i fritiden opleves i mange tilfælde som en gråzone, som kan være svær at navigere i for skolerne – både for lærere og ledere. Ingen skoler peger dog på, at skolen ikke skal handle, men snarere at skolen ikke skal handle alene, og/eller at der er andre aktører, som kan være mere relevante ift. at håndtere sagen.

Behov for kompetenceudvikling

Halvdelen af undersøgelsens skoleledere oplever ikke, det er tydeligt for dem, hvad skolen iflg. loven er forpligtet til ift. håndtering af digitale krænkelser. Dette billede går igen i interviewmaterialet.

12 pct. af skolelederne vurderer, at skolen i høj grad har de rette forudsætninger for at håndtere sager om digital mobning mellem elever, mens 21 pct. i mindre grad oplever at have de rette forudsætninger. 9 pct. af skolelederne vurderer, at skolens forudsætninger i høj grad er de rette ift. ulovlig billeddeling, mens 23 pct. oplever at dette i mindre grad er tilfældet.

91 pct. af skolelederne angiver, at manglen på rette forudsætninger skyldes, at skolens ledelse og medarbejdere ikke er klædt godt nok på til at håndtere opgaven med ulovlig billeddeling, mens 67 pct. af lederne ikke oplever, at skolen er klædt på til at håndtere sager med digital mobning. Lederne oplever bl.a., at det er svært for skolen at følge med i, hvad der sker på området, ligesom de tilkendegiver, at der er uklare forventninger til skolerne.

Hos lærerne tillægges tiden en stor betydning for deres arbejde med at forebygge, opspore og håndtere digitale krænkelser. Lærerne oplever, at der generelt ikke er afsat tilstrækkeligt tid til at arbejde med trivsel, og at dette i høj grad også har indflydelse på arbejdet med digitale krænkelser. Lærerne peger på, at arbejdsdeling med fx SSP styrker skolens forudsætninger for en tilstrækkelig indsats.

Ligesom skolelederne peger lærerne også på, at der er brug for en stadig ajourført viden om både de sociale medier, lovgivning og de unges digitale adfærd mv. Udviklingen går stærkt, og ansvaret for håndtering kan derfor komme til at hvile på den enkelte lærer.

Mange skoleledere vurderer, at de har en organisering og medarbejdersammensætning, som gør dem i stand til at arbejde kvalificeret og dækkende med både forebyggelse, opsporing og håndtering af digitale krænkelser. Mere end halvdelen af de deltagende skoler (58 pct.) vurderer dog, at det vil være relevant med en form for digitalt efteruddannelsestilbud til skolens ansatte.

Ligeledes er det knap halvdelen af skolelederne (29 pct.), der svarer, at de selv ikke er tilstrækkeligt klædt på til at lave en plan for, hvordan skolen arbejder med forebyggelse af digitale krænkelser. 19 pct af skolelederne svarer, at de ikke ved, om de er klædt tilstrækkeligt på. Næsten halvdelen af skolelederne føler sig således ikke tilstrækkeligt rustet til at lave en plan eller er ikke klar over, om de har kompetencerne.

Ønsker til uddannelse

Det er forskelligt, hvilken form for kompetenceudvikling hhv. skoleledere og lærerne efterspørger ift. forebyggelse af digitale krænkelser.

Skolelederne efterspørger primært korte informationsvideoer, der både kan kompetenceudvikle lærere og ledere og samtidig bruges i undervisning af elever og forældre. Derudover er der en stor andel skoleledere, der efterspørger webinarer, hvor der med begrænset brug af tid kan ske et kompetenceløft af skolens personale. Der er således også hos skolelederne en bevidsthed om, at lærerne har svært ved at finde tid

til den kompetenceudvikling, som der til stadighed er brug for på emner, som ligger udenfor skolens fag.

Skolelederne efterspørger også materiale, der kan hjælpe dem selv med at lave en plan for hhv. udarbejdelse af en digital antimobbestrategi og en plan for håndtering af konkrete sager med digitale krænkelser. Der er således også her en overensstemmelse mellem skoleledernes ønsker og lærernes efterspørgsel efter mere strategi og planlægning fra deres leder.

Kun 6 pct. af skolelederne vurderer det relevant med kurser over flere dage – det gælder både kurser til lærere og ledere.

Lærerne vil gerne vide mere om digital forebyggelse og håndtering samt de unges digitale liv og vil gerne på kursus herom. Det kan være korte kurser, men evt. også kurser over flere dage. Lærerne peger bl.a. på behov for kurser om de unges digitale adfærd, om håndtering af online konflikter som udvikler sig til mobning, lovgivning og sociale medier. Flere lærere peger dog også på, at det kan være korte kurser fx online.

Hverken skoleledere eller lærere efterspørger materiale, der kan give viden og rådgivning omkring forebyggelse samt håndtering af digitale krænkelser. De er enige om, at der allerede findes meget og dækkende materiale på området, og at det forebyggende materiale oftest allerede benyttes. Udfordringen omkring informationsmaterialet vedr. håndtering er at finde tid til at sætte sig ind i materialet.

Anbefalingerne fra undersøgelsen kan i korte træk opsummeres til:

- Skolerne har behov for mere viden om forebyggelse af digitale krænkelser samt trivselsarbejde på det digitale område generelt. En viden som primært skal tilgås gennem korte kurser eller webinarer.
- Skolernes arbejde med at opspore digitale krænkelser er primært forankret i deres almene trivselsarbejde uden særskilt fokus på det digitale område. Det er således relevant at udbrede kendskabet til tegn på digital mistrivsel, så flere sager kan blive opsporet og håndteret.
- Det forventes, at der er mange sager om digitale krænkelser, som skolerne aldrig får kendskab til. Det er væsentligt at eleverne har tillid til, at skolerne vil reagere på sagerne og håndtere dem på den bedste måde.
- Både lærere og skoleledere peger på, at det vil være en fordel, at der på skolerne er en intern eller tilknyttet vidensperson (fx SSP), der kan fungere som ekspert, formidler og sparringspart, så skoleledere og lærere ikke skal være vidende om alt.
- Lærerne efterspørger desuden rammer for deres arbejde med håndtering af digitale krænkelser. For at støtte lærerne, der skal løfte mange forskelligartede opgaver, er der behov for en styrket vejledning og flere rammer for håndteringen af digitale krænkelser fra skolens side. Det er dog væsentligt, at det samtidig sikres, at sagerne kan håndteres individuelt og fleksibelt.
- Selvom lærerne efterspørger faste rammer om arbejdet har omkring halvdelen af skolerne ikke en fast praksis for håndtering af sager om digitale krænkelser. Hver femte skole har ikke en plan for, hvordan der arbejdes systematisk med forebyggelsen. Og kun omkring halvdelen af skolelederne føler sig tilstrækkelig

klædt på til at udarbejde sådan en plan. Skoleledelsen har brug for hjælp til at udarbejde disse planer for både forebyggelse, opsporing og håndtering af digitale krænkelser mellem elever.

- Halvdelen af skolelederne oplever ikke, det er tydeligt for dem, hvad skolen iflg. loven er forpligtet til ift. håndtering af digitale krænkelser. Det er væsentligt, at alle skoler kender til deres forpligtelser og handlemuligheder ift. sager om digitale krænkelser.
- Kommunale strategier på det digitale område er til hjælp for både skolerne, men også for elever og familier, der sikres lige adgang til tilbud og viden på området.
- Skolerne peger på behov for et styrket forældresamarbejde omkring digital dannelse og krænkelse, så forældrene tager et større ansvar.

3. Metode

Med denne undersøgelse ønsker DKR at understøtte udviklingen af forebyggelsesinitiativer, der kan styrke skolernes arbejde med digitale krænkelse. Digitale krænkelse afgrænses i undersøgelsen til ulovlig billeddeling og digital mobning.

Ved digital mobning forstås, at en elev holdes udenfor, bliver drillet og/eller nedgjort online. Det kan fx være ved at blive hængt ud på nettet eller modtage grimme beskeder. Ved ulovlig billeddeling menes deling af intime eller krænkende billeder eller videoer, der bliver delt uden samtykke.

Krænkelserne behøver ikke at foregå i skoletid for at være relevante for undersøgelsen, idet børn og unge ikke skelner mellem indenfor og udenfor skoletid, hvis oplevelsen er knyttet til relationer i skolen.

Undersøgelsen bygger på et metodisk design, som indebærer både kvantitativ og kvalitativ metode, men med særlig vægt på den kvalitative del. Samlet kan undersøgelsesdesignet beskrives som i figuren nedenfor.

Figur 1. Undersøgelses metodiske design

De deltagende lærere og skoleledere repræsenterer folkeskoler, private grundskoler og friskoler og fordeler sig over hele landet. For yderligere beskrivelse af metode henvises til bilag A.

4. Forebyggelse

Undersøgelsen har haft til formål at afdække lærere og skolelederes erfaringer med at forebygge, opspore og håndtere digitale krænkelser i grundskolen. Både interview og survey har derfor omfattet alle tre elementer af skolernes arbejde med digitale krænkelser. I dette kapitel beskrives erfaringerne med den forebyggende indsats.

Afsnittet bygger på svar fra både interview og survey.

4.1. Antimobbestrategiens form og rolle

Siden august 2017 har det været lovpligtigt for alle grundskoler og ungdomsuddannelser at have en antimobbestrategi, ligesom skolerne er pålagt at udarbejde handleplaner ved tilfælde af mobning. Strategien skal for folkeskoler fastlægges af skolebestyrelsen, men loven omfatter både folkeskoler, private grundskoler og friskoler. Loven indebærer et krav om, at antimobbestrategien skal indeholde en strategi for digital mobning³. Hovedparten af skolelederne i nærværende undersøgelse henviser da også i både interview og survey til netop deres antimobbestrategi, når de beskriver skolens overordnede ramme og målsætning for såvel det forebyggende som afhjælpende arbejde med digitale krænkelser⁴.

Fokus på digital mobning

Der er stor forskel på skolernes antimobbestrategier ift. både detaljeringsgrad og form. En række planer er udarbejdet i umiddelbar forlængelse af lovændringen i 2017 og er formuleret af skolen ud fra de første retningslinjer, mens en række af de nyere strategier følger en skabelon, som Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM)⁵ har udarbejdet som et støtteværktøj, der kan bruges frit af skolerne. Med skabelonen er det med hjælpespørgsmål muligt at blive guidet til en struktureret plan med elementer som formål, målsætninger, definitioner og forebyggelsestiltag mod mobning – både ift. mobning generelt og digital mobning specifikt.

Trods fælles fokus og øget opmærksomhed på digital mobning, er der fortsat stor forskel på skolernes omtale af digital mobning i deres antimobbestrategier.

³ Kilde: Undervisningsmiljøloven

⁴ Et tilsyn foretaget af Dansk Center for Undervisningsmiljø i 2020 viser dog, at kun omkring to tredjedele af skoleledere, at deres skoles antimobbestrategi indeholder en beskrivelse af hvad digital mobning er jf.

<https://dcum.dk/media/3286/statusundersogelsegr2020.pdf>. Omkring hver sjette skole angiver i en anden undersøgelse fra 2018, at de har manglet viden om mobning – herunder digital mobning ifm. udarbejdelse af strategien <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2018/nov/181129-mange-skoler-og-ungdomsuddannelser-har-en-antimobbestrategi>.

⁵ DCUM er et nationalt videnscenter under Undervisningsministeriet. Centret blev oprettet i 2001 i forbindelse med vedtagelsen af Lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø (LOV nr. 166 af 14/03/2001). En lov der i 2017 blev ændret i forbindelse med etablering af Den Nationale Klageinstans mod Mobning samt indførelse af tilsyn med undervisningsmiljø (LBK nr. 316 af 05/04/2017) – myndigheder som i dag er placeret hos DCUM.

Strategiernes digitale fokus kan overordnet inddeles i følgende tre kategorier:

1. Ingen særskilt omtale af digital mobning
2. Tilføjelse af digitale mobning/medier, som en del af øvrig antimobbestrategi, fx som i følgende anonymiserede klip:
”Mobning accepteres ikke på vores skole. Det forventes, at der ikke tales, skrives og udvises sårende, nedgørende sprog mellem alle børn og voksne på skolen. Dvs. verbalt, nonverbalt og på de sociale digitale medier”.
3. Selvstændigt afsnit om digital mobning, fx som dette anonymiserede klip fra antimobbestrategi:
”Mobning kan foregå via SMS, chat og mails i form af ubehageligheder og trusler, eller ved at barnet holdes uden for det elektroniske fællesskab, ved at dele billeder eller oplysninger digitalt uden barnets samtykke og/eller ved at misbruge sociale medier f.eks. ved indbrud på digitale profiler, ekskluderende markeringer o.lign.”

For flere eksempler henvises til boksen nedenfor.

ANONYMISEREDE EKSEMPLER PÅ OMTALE AF DIGITAL MOBNING I ANTIMOBBESTRATEGI

”Digital mobning skal have en særlig opmærksomhed, da børn har ubegrænset adgang til de digitale medier. De bruger forskellige platforme, som voksne i mindre grad kender til. På vores skole hjælper vi eleverne med at have en god digital etik og moral gennem forebyggende trivselsarbejde.”

”Digital mobning er mobning, der foregår på digitale- og sociale medier. Digital mobning foregår dels på forskellige sociale netværk som Facebook, Instagram, Snapchat eller andre online communities.”

Begrebet digital mobning dækker over krænkende, nedværdigende eller ekskluderende handlinger, som børn og unge udsættes for gennem sociale medier. Digital mobning adskiller sig fra den traditionelle mobning på følgende punkter:

- Der er en vis anonymitet ved de sociale medier, der skaber stor usikkerhed blandt eleverne, idet man ofte ikke kender afsenderen
- Den digitale mobning kan stå på 24 timer i døgnet og er ikke begrænset til kun at forekomme i skolegården i skoletiden
- Eksposeringen af den digitale mobning er særlig problematisk, fordi man ikke ved, hvor mange der har set de krænkende kommentarer eller billeder, og fordi man ikke altid kan slette dem igen.

For at undgå digital mobning skal der opbygges trygge, tolerante fællesskaber uden for de sociale medier og samtidigt styrke elevernes digitale dannelse, særligt ift. de etiske dilemmaer, de kan støde på samt ift. fornuftig færdsel i det digitale rum.

En del skoler har i deres antimobbestrategi selvstændige afsnit, som beskriver digital mobning, men i de fleste af de strategier, som er blevet gennemgået ifm. denne undersøgelse, omtales digital mobning relativt kort. Strategiernes henviser mange

steder til, at skolen også har fokus på digital mobning, som håndteres på linje med anden mobning. Enkelte skoler har dog også en mere udførlig strategi.

CITATER, SKOLELEDERE

"Vores antimobbestrategi har ikke en udfoldet digital plan – vi følger i høj grad praksis for fysisk mobning".

"Vi har i vores antimobbestrategi et afsnit omkring digital mobning med konkrete anbefalinger til elever og forældre, fx svar ikke på grove beskeder, undgå at hævne dig og tag ikke billeder uden samtykke. Vores strategi er fra 2018 og meget konkret, så den kan anvendes i hverdagen. Den er tilpasset de behov, som vi har oplevet og er dækkende."

En del skoler anfører, at de er i gang med at ajourføre deres antimobbestrategier, så de i højere grad også beskriver deres arbejde med digital mobning. Der er således hos skolelederne en opmærksomhed på den digitale mobning og de andre perspektiver og krav, som det stiller til håndtering.

Der er også på mange skoler en stor bevidsthed omkring formidlingen af antimobbestrategien til forældrene. Strategien er således synlig på skolernes hjemmeside og bliver ofte også formidlet til forældrene ved deres barns start på skolen. Det er imidlertid også kendetegnende, at strategien på mange skoler lever et stille liv. Hvor alle skoler (lærere som ledere) tydeligt udtrykker, at mobning ikke tolereres, og at der både forebygges og handles på området, er der således en række lærere (og enkelte ledere), der har ikke kendskab til skolens konkrete strategi.

CITATER, LÆRERE

"Jeg tror ikke, at vi har en antimobbestrategi på vores skole. Det er os selv, der beslutter, hvordan vi handler. Vi har ikke konkrete retningslinjer, men ved godt, hvordan vi skal handle."

"Har vi sådan én? (antimobbestrategi, red.) Den er nok lavet, før jeg blev ansat. Men vi er en rummelig skole med mange typer af elever og tolerer ingen mobning. Det er en vigtig del af vores skoles kendetegn."

Det kan overvejes, om skolerne internt i højere grad skal formidle antimobbestrategien, da strategien både beskriver skolens rammer og mål, men i nogle tilfælde også giver vejledning for den enkelte lærer både ift. forebyggelse og håndtering af mobning.

4.2. Plan for forebyggende aktiviteter

På det forebyggende område giver det iflg. størstedelen af lærere og skoleledere god mening at have faste planer og temaer, som sikrer skolens elever samme støtte til at opnå digital dannelse og forebygge digitale krænkelser. De fleste skoleledere (79 pct.) tilkendegiver da også, at de har en praksis og plan for, hvordan de i undervisningen gennemfører forebyggende aktiviteter ift. digitale krænkelser.

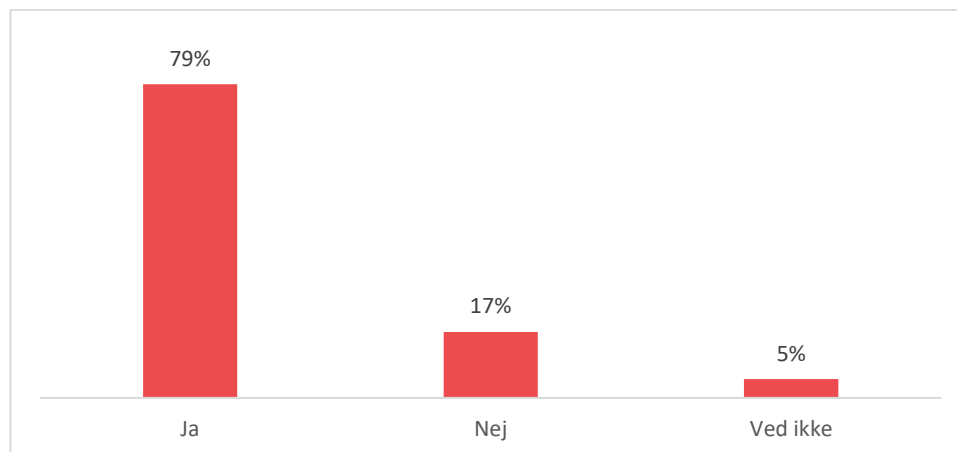
Figur 4.1.

Har skolelederen en konkret plan for, hvordan der i undervisningen gennemføres forebyggende aktiviteter ift. digitale krænkelser?*

N=495

Kilde: Survey, 2022

Summen overstiger 100 pct. pga. afrunding

*Digitale krænkelser i form af digital mobning og ulovlig billeddeling.

Det er imidlertid forskelligt, hvilke forebyggende årshjul og planer, der er lagt for skolernes undervisning, når det handler om forebyggelse af digitale krænkelser. Spændet er stort fra de skoler, som har meget lidt rammesat forebyggende undervisning til de skoler, der har faste tiltag på næsten alle klassetrin og tilbud til både elever, forældre og lærere.

CITATER, SKOLELEDERE

”Vi har anlagt forskellige nedslag skoleåret igennem, hvor der arbejdes forebyggende i den almene undervisning, ligesom trivselsdagen årligt er planlagt med temaer vedr. digital adfærd.”

”Der kører forebyggende undervisning for både elever, forældre og lærere på alle kommunens skoler. Det er tilrettelagt sammen med SSP og starter allerede i indskolingen.”

”Vi arbejder med et fag, som hedder ”Trivsel”, hvor lærerne har fokus på elevernes generelle trivsel, men også særlige opmærksomhedspunkter. Livet på digitale medier er også en del af trivselstimerne. Fagets indhold – bl.a. digital dannelse – tilpasses elevernes alderstrin. Lærerne får tid og rum til selv at tilrettelægge, hvordan temaet bedst indarbejdes.”

Planens omfang og detaljeringsgrad afhænger af den enkelte skole og er således ikke afhængig af, om der er tale om private skoler, friskoler eller folkeskoler, ligesom planens karakter heller ikke kan henføres til skolens størrelse. Planen består typisk af faste undervisningsrutiner suppleret med mobiltelefonspolitik. Nedenfor gengives nogle af de elementer, som skolerne selv beskriver som deres konkrete planer for digital forebyggelse:

- Fast årsplan med digitale temaer, som indgår i undervisning på alle årgange
- Mobilfri skoletid
- Fast forløb om digitale krænkelser i 6. og 7. klasse med SSP

- Undervisning i digital dannelse fra 3.-7.klasse af lærer, som har gennemgået kurser på området samt eksterne oplæg for 8.-10.klasse
- SSP underviser 2.klasse, 4. klasse, 6.klasse og 8. klasse
- Fast fokus på digital dannelse i uge 6
- Oplæg ved eksterne eksperter, fx Børns Vilkår, Red Barnet, Center for Digital Pædagogik og Center for Digital Dannelse
- Et korps af elever bliver fra 6.årgang uddannet som digitale ambassadører
- Klasselærer underviser løbende i digitale krænkelser med tilkøbt digitalt materiale
- Digital dannelse som fast emne på forældremøder på specifikke årgange
- IT-vejleder holder oplæg om webetik og digital dannelse
- Undervisning i digital dannelse fastlagt i samarbejde mellem skole og forvaltning

Som det fremgår ovenfor, er det forskelligt, om den forebyggende indsats varetages alene af skolens egne lærere/pædagoger eller den gennemføres i samarbejde med SSP eller andre eksterne aktører. Hvor skolerne selv står for undervisningen, er det ofte en SSP-lærer eller AKT-medarbejder el.lign., der varetager opgaven. Det er dog nogle steder også klasselæreren, der arbejder med digital dannelse - fx som led i temadage.

Som det vil fremgå nedenfor, er det primært i folkeskolerne, at SSP har en aktiv rolle, mens private skoler og friskoler i højere grad selv varetager undervisning og/eller anvender andre typer af eksterne aktører.

4.3. Fælles kommunal strategi

I nogle kommuner er der udarbejdet en fælles digital strategi for alle kommunens skoler. Strategien sætter retning for skolernes arbejde med digital dannelse samt visioner for digital udvikling og læring for børn og unge på tværs af kommunen og dens skoler. Dette er bl.a. tilfældet i Assens Kommune, Jammerbugt Kommune og Roskilde Kommune.

Det er vurderingen blandt skolelederne og lærerne, at det er en stor hjælp til deres forebyggende indsats, at der er lavet en central plan, ligesom planerne også er med til at sikre, at både elever, forældre og skoler i kommunen får samme støtte på området gennem fx faste oplæg og mulighed for løbende rådgivning.

Planerne kan således både have en visionær karakter, men også være konkrete ift. faste moduler for det forebyggende arbejde. F.eks. er der i en kommune lavet en plan, hvor der på 2.klassetrin, 3.-4.klassetrin (afhænger af lærer), 6.klassetrin og 8. klassetrin undervises i "Dit liv på nettet". Det er lærerne på skolen, der står for undervisningen, men det er indskrevet som pligtigt i skolernes aftaler med forvaltning og kan derfor ikke tilsidesættes. Det er her også en del af den fælleskommunale strategi, at der afholdes faste kurser for lærerne, hvor de opdateres om ny digital viden.

4.4. Skoler uden forebyggende plan

Ca. 17 pct. af skolelederne angiver, at de på skolen ikke har plan for, hvordan der gennemføres forebyggende undervisning ift. digitale krænkelser (jf. bilag C.). Som det fremgår af nedenstående figur, forklares de manglende planer i høj grad ved, at skolerne mangler viden om, hvordan en sådan plan skal udarbejdes, ligesom de

tilkendegiver, at de mangler viden om eksisterende tilbud. Endelig tillægges det også betydning af 15 pct. af skolelederne, at de mangler tid til at lave en plan.

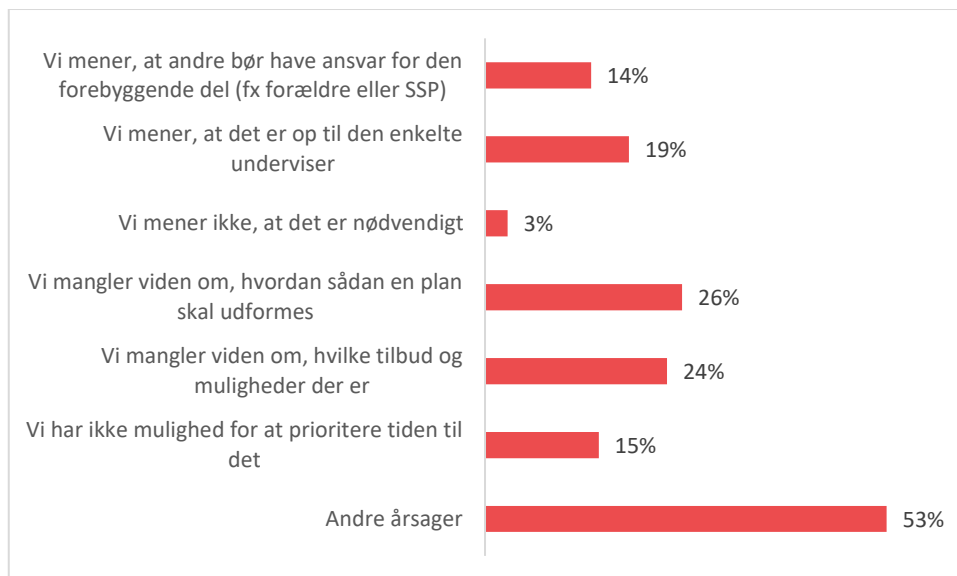
Figur 4.2.

Årsag til manglende plan ift. forebyggelse af digitale krænkelser*

N= 83

Kilde: Survey, 2022

*Summen overstiger 100 pct., da der har kunnet sættes mere end ét kryds.

*Spørgsmålet har været formuleret: Hvorfor har I ikke en plan for, hvordan der gennemføres forebyggende undervisning ift. digitale krænkelser som online mobning eller ulovlig billeddeling? (sæt gerne flere kryds).

En stor andel af skolerne angiver også, at der er andre årsager til den manglende plan. Her beskriver de i fritekst, at den primære årsag er, at de ikke har en nedskrevet plan, men snarere en procedure, ligesom en del af skolerne oplyser, at de er i gang med at udarbejde en plan.

Af figuren ses det også, at 14 pct. af skolelederne oplyser, at de mener, at andre bør have ansvar for det forebyggende arbejde ift. digitale krænkelser. Dette underbygges af interviews, hvor enkelte af skolelederne oplyser, at skolen selvfølgelig håndterer alt, hvad der har indflydelse på elevernes trivsel, men at de har svært ved at finde tiden til og logikken bag, at det forebyggende arbejde i skolernes allerede pressede undervisningsplaner. De foreslår, at ansvaret for det forebyggende arbejde i højere grad overlades til forældre, SSP eller andre aktører.

4.5. Samarbejde med SSP

69 pct. af skolerne angiver, at de har et fast samarbejde med SSP. Heraf har 66 pct. af skolerne et samarbejde med SSP om den forebyggende undervisning ift. digitale krænkelser (jf. figur 4.3). Det er imidlertid forskelligt i hvilket omfang, at der foreligger et formaliseret og kommunedækkende samarbejde med SSP.

Nogle kommuner har et meget formaliseret samarbejde, hvor der er lagt faste rammer for forebyggende tiltag. Et eksempel herpå er SSP-indsatsen i Jammerbugt Kommune, som er en af de mest udbyggede forebyggelsesplaner, der er fremkommet gennem undersøgelsen.

Her har SSP Jammerbugt i samarbejde med SSP Hjørring i 2020 lavet en digital handleplan, ligesom de har en række faste tiltag, som bl.a. består af:

- I 0.-1.klasse deltager SSP på forældremøde og taler bl.a. om digital dannelse (med referencer til YouTube-kanaler og spil).
- Der undervises i 2.klasse, 3.-4. klasse (afhænger af lærer), 6.klasse og 8. klasse i "Dit liv på nettet".
- I 6. klasse holder SSP sammen med ungdomsskolen et oplæg, som både handler om flertalsmisforståelser og digital dannelse mv. Som en del af oplægget spørges de unge om deres oplevelser på nettet, og elevernes svar præsenteres derefter anonymt på et møde med forældre.
- I 7. klasse får eleverne et oplæg fra politiet om "Den sikre side".
- I 8. klasse holdes en dag med alle tre SSP-konsulenter, hvor der sættes fokus på tre områder. Et af områderne er "digitale krænkelser".

Få kommuner har dog en så udbygget og fast forebyggelsesplan som denne. På mange skoler er der indlagt faste årlige besøg af SSP-konsulenter på én eller to årgange, mens andre skoler har et samarbejde, som ikke foregår med faste tidsintervaller på fastlagte årgange. Begge dele har iflg. skolerne deres fordele. De faste rutiner og aftaler sikrer, at alle børn (og forældre) får samme forebyggende tilbud, ligesom det frigør lærerne for en planlægningsopgave. Omvendt er det vurderingen fra flere af de skoler, som har ikke-faste aftaler med SSP, at fleksibiliteten er en styrke for undervisningens relevans. Der vil således være forskel på børnenes digitale udvikling og behov, som kan gøre det nødvendigt for nogle klasser at modtage undervisningen på 3. årgang, mens det for andre er relevant på 5. årgang osv. Det er med den fleksible model også i højere grad muligt at placere undervisningen i skemafri uger, hvor den samtænkes med andre trivselsskabende aktiviteter. Til gengæld fordrer den fleksible model, at klasselærere og/eller relevante trivselsmedarbejdere selv står for planlægningen og kan prioritere tid til opgaven.

Skolelederne angiver i survey, at samarbejdet med SSP omfatter nedenstående elementer, bl.a. undervisning af elever, lærere og forældre. Mest udbredt er samarbejdet dog ift. håndteringen af konkrete sager.

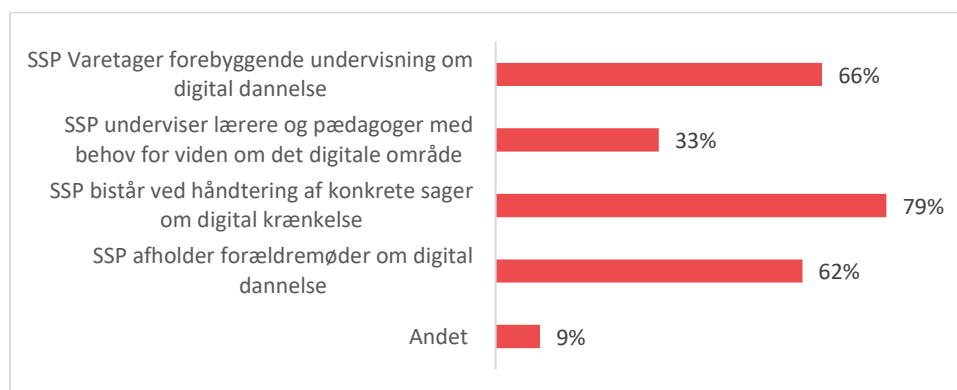
Figur 4.3.

Hvad samarbejdet med SSP omfatter*

N=317

Kilde: Survey, 2022

*Summen overstiger 100 pct, da der har kunnet sættes mere end ét kryds.

79 pct. af skolerne angiver, at samarbejdet med SSP indebærer bistand til håndtering af konkrete sager om konkrete krænkelser, mens ca. 2/3 af skolerne svarer, at

samarbejdet omfatter forebyggende undervisning af elever og forældre. For en tredjedel af skolerne indeholder samarbejdet også undervisning af skolens lærere og pædagoger.

Det er som ovenfor nævnt især privatskoler, som ikke har et fast samarbejde med SSP. Der er således 80 pct. af folkeskolerne, der har et fast samarbejde med SSP om digital dannelse og/eller håndtering af digitale krænkelser, mens det samme er tilfældet for 58 pct. af friskoler og private grundskoler. Forskellen skyldes i høj grad, at SSP i nogle kommuner ikke er et tilbud til friskoler/privatskoler, eller at tilbuddet er reduceret og/eller ikke er gratis for private grundskoler og friskoler. I flere kommuner omfatter SSP-samarbejdet dog både folkeskoler, private grundskoler og friskoler.

Det er også forholdsvist flere store skoler, som har et samarbejde med SSP. 79 pct. af skolerne med over 600 elever har fast samarbejde med SSP mod 64 pct. for skoler med under 300 elever. Da folkeskolerne gennemsnitligt har et højere elevtal, er denne sammenhæng dog ikke overraskende.

EKSEMPEL PÅ FOREBYGGENDE TILTAG

På mange skoler er det fast praksis, at elever og forældre på mellemtrin tilbydes et SSP-forløb, hvor eleverne i skoletid arbejder med digital dannelse og risikoadfærd, hvorefter deres forældre ved et senere arrangement (typisk samme aften) får et oplæg om samme tema – tilføjjet pointer omkring deres børns reaktioner og erfaringer. Denne model fremhæves af mange skoler som en god vej til både at styrke elever og forældres viden, men også til at skabe en fælles opmærksomhed i hjemmet på digital kultur og trivsel.

Organisering af SSP

Der er en række kommuner, hvor det er lokale SSP-lærere eller klasselærere mv., som varetager det forebyggende arbejde ud fra rådgivning af SSP-konsulenter. I andre kommuner findes en central SSP-organisation, der med egne konsulenter varetager undervisningen og understøtter skoleledelser og lærere i det forebyggende arbejde.

Organiseringen af SSP-samarbejdet afhænger i nogen grad af kommunens størrelse, idet der er flest større kommuner, som har et konsulentbetjent SSP-sekretariat. Der er dog også mindre kommuner, som har et centralt SSP-sekretariat, ligesom der omvendt er store kommuner, hvor SSP i høj grad er opbygget ved et net af lokale SSP-lærere.

Det er gennemgående, at både skoleledere og lærere finder det tryghedsskabende at arbejde sammen med SSP om det forebyggende arbejde. Skolerne udtrykker således, at det er tidskrævende at holde sig ajour med nye apps og sociale mediers muligheder og risici, ligesom det kan også være svært at have svarene på de spørgsmål, som både forældre og elever stiller.

4.6. Samarbejde med andre aktører

27 pct. af skolerne, som ikke samarbejder med SSP, oplyser, at de har et fast samarbejde med anden aktør om digital dannelse eller håndtering af digitale

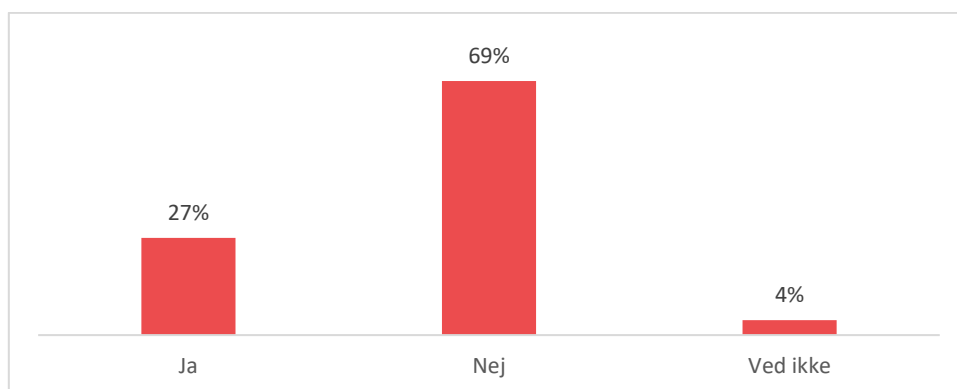
krænkelser. Dette stemmer godt overens med de informationer, som er fremkommet ved interviews med både skoleledere og skolelærere. Det er bl.a. Center for Digital Pædagogik, Center for Digital Dannelse og Sex og Samfund som fremhæves som centrale samarbejdspartnere, men også videnspersoner fra den kommunale forvaltning nævnes som ekstern aktør. De fleste skoler, som samarbejder med SSP, anvender dog også lejlighedsvist eksterne oplægsholdere og undervisning.

Figur 4.4.

Har et fast samarbejde med andre aktører end SSP om digital dannelse og/eller håndtering af digitale krænkelser

N=481

Kilde: Survey, 2022

Det er således forskelligt, hvilken rolle de eksterne aktører har ift. forebyggelse af digitale krænkelser i skolerne. Nogle steder anvendes eksterne eksperter fx til oplæg for forældre og lærere, hvor de giver viden om unges digitale vaner og adfærd. Andre skoler køber højere grad eksterne til at stå for undervisningen af eleverne.

CITATER, SKOLELEDERE

”Vi har også haft eksterne oplæg om digital dannelse. Det har været for vores ansatte, der er blevet klædt på omkring digital mobning, digital dannelse og netetik. Vi har også et fyraftensmøde for forældre, hvor de har fået viden om digital adfærd på nettet og etik. Der tales også omkring det lovgivningsmæssige.”

”Der kommer en konsulent fra kommunen ud og fortæller på et forældremøde for 4. årgang om de forskellige sociale platforme. Han fortæller også børnene om det. Det er en konsulent, der sidder i Børn og unge (forvaltning, red.). Han fortæller også om statistik og data på området.”

Det er i høj grad privatskoler, som tilkendegiver, at de samarbejder med eksterne aktører. Det øgede valg af eksterne parter tilskrives af de private skoler, at de – som ovenfor nævnt - i mange kommuner ikke tilbydes samme muligheder for bistand fra SSP.

4.7. Udfordringer på det forebyggende område

Lærere og skoleledere nævner, at der på det forebyggende område kan være tale om tekniske barrierer⁶. De fremhæver således, at det digitale område er under stadig og hurtig forandring, og at det derfor kan være svært at følge med i de muligheder og risici, som børn og unge møder på nettet.

CITAT, LÆRER

"Jeg er ikke på nogen sociale medier – andet end Facebook, så jeg ved reelt ikke, om der er noget, jeg skal have særligt fokus på. Det kunne måske være godt at vide, om der er særlige faldgruber, som man skal passe på."

Det er skoleledernes og lærernes vurdering, at der er forskel på de enkelte læreres kendskab til fx sociale medier, men at der generelt er et tilstrækkeligt kompetenceniveau. Det er dog også et fælles udsagn fra både ledelse og lærere, at der er brug for en løbende ajourføring af nye digitale medier og vaner – en ajourføring som kræver hjælp og ikke mindst tid.

Skolerne er derfor glade for, at de kan læne sig op ad viden og kompetencer hos SSP - medarbejdere og eksterne aktører.

CITAT, SKOLELEDER

"Vi har en SSP-lærer, som både har en tæt kontakt med elever og lærerkolleger om digital dannelse, forebyggelse og håndtering. Det er vigtigt, at vi har en person tæt på, som har styr på både digitale medier og anden forebyggelse. Han er virkelig god til at holde sig ajour og orientere kolleger."

CITAT, LÆRER

"Medier og samfundsnormer udvikler sig så hurtigt, at vi næsten altid vil være bagefter som lærere. Det går så lynhurtigt. Det er ikke alle lærere, der er lige godt klædt på, men vi har en struktur, som hjælper os, fordi vi kan gå til XX (SSP-lærer). Han har god føling med, hvor eleverne er henne nu, og hvilke medier der fylder."

Lærere og ledere beskriver, at det ofte kan være meget svært at afkode elevernes jargon og samværsformer. Sproget har derfor generelt en central betydning i skolernes forebyggende arbejde omkring (digital) trivsel, og der undervises derfor også på mange skoler i elevernes brug af sprog – ikke mindst sproget på sociale medier og gaming. Flere skoler efterlyser her et styrket kendskab til og forståelse for tackling af de unges tanker og tone på nettet.

⁶ Manglende kendskab til platforme og tekniske muligheder, der bruges til at begå digitale krænkelser.

CITAT, LÆRER

”Vi oplever, at tonen mellem eleverne er blevet mere rå. De ser film på Tik Tok og spejler sig i gangstere. Deres hjerner kan ikke sortere i, hvad der er rigtigt. Og det kan være svært for os at følge med.”

Nogle af undersøgelsens lærere og skoleledere peger i interview også på, at skolerne i deres forebyggelsesindsats har brug for en øget indsigt i de unges liv i en digital verden, hvor livet i og udenfor digitale medier smelter sammen.

Flertallet af ledere og lærere svarer imidlertid, at de har en god forståelse af de unges digitale liv og ikke har sociale barrierer ift. at forebygge unges digitale krænkelser.

CITAT, SKOLELEDER

”Vi taler pænt til hinanden her – men anerkender også, at de unges sprog udvikler sig. Man har altid talt om, at unge har et grimt sprog, men det har ikke forandret sig. Vi hørte det samme for 20 år siden. Jargonen er bare anderledes – og vi minder dem om, at deres ord – selvom de ikke er ment sårende – kan opfattes sådan af andre.”

CITAT, LÆRER

”Jeg synes ikke, at vi mangler kendskab. Der er selvfølgelig nogle medier, vi ikke kender så godt, men jeg synes ikke, at det står i vejen for vores arbejde med det digitale. Vi har heller ikke berøringsangst.”

Både folkeskoler og privatskoler/friskoler angiver generelt, at der er strategisk fokus og tydelighed omkring forebyggelse af digitale krænkelser som ulovlig billeddeling og digital mobning. Undersøgelsen viser også, at folkeskolerne, som har samarbejde med SSP, oplever, at det letter deres arbejde og brug af tid på opgaven, da de med faste rutiner sparer tid på planlægning og koordinering af fx forældremøder og elevundervisning om digital dannelse mv.

4.8. Samarbejdet med forældrene

Det er gennemgående, at skolerne oplever, at de har et godt samarbejde med forældrene, og de fleste skoler angiver, at de på forældremøder informerer om digital dannelse, net-etik og risici. Mange af skolerne har et forebyggelsestiltag, hvor eleverne i skoletid undervises i digital dannelse, mens der samme aften holdes et forældremøde med samme tema. Ofte foregår dette tiltag på 4. klassetrin. Det er dog erfaringen, at det for mange skoler kan være vanskeligt at få et tilstrækkeligt fremmøde til forældrearrangementer generelt – og også til møder med digitalt fokus. Ikke fordi forældrene mangler interesse for deres børns digitale liv, men fordi forældrene er travle.

CITATER, SKOLELEDERE

"Forældrene er svære at trække ind. De har travlt med job og fritidsaktiviteter for børnene og andet, så "kan-møder" får de ikke altid prioriteret."

"Det er nok sådan, at de forældre, som kommer til forældremøderne, ofte ikke er dem, hvis børn har problemer på området. Det er tit de forældre, som har brug for input om digital dannelse, der udebliver. Og så er forældre jo samtidig travle."

Nogle skoler fortæller, at de har haft succes med at indlægge den digitale information på forældremøder, hvor der er særlig vigtige temaer omkring fx lejrskoletur, mens andre skoler har valgt at have digital dannelse på som fast punkt på alle de generelle forældremøder. Mange skoler oplever, at der sjældent også enighed på forældremøder om, hvor grænserne går digitalt.

CITAT, LÆRER

"Der er elever i 1. klasse, der har telefoner, og nogle i 2. klasse har Facebook profiler og snapchat. Det er ikke noget forældrene rigtig kan blive enige om. Det er ligesom med alkohol."

Samlet er det skolernes vurdering, at de har en forebyggende indsats, der støtter forældrene med viden og redskaber til at imødegå digital mobning og ulovlig billeddeling blandt eleverne. Alligevel peger skoleledere og lærere på, at det vil styrke den forebyggende indsats, hvis forældrene i højere grad engageres og klædes på til at støtte deres børns digitale adfærd.

CITAT, SKOLELEDER

"Det vil styrke både forebyggelse og håndtering af digitale krænkelser, hvis vi får et udvidet samarbejde med forældrene. Mange forældre er ikke tæt på børnenes digitale adfærd."

4.9. Mobilpolitik

Langt størstedelen af alle skoler har en mobiltelefonspolitik, som de fremhæver som en del af deres forebyggende digitale strategi.

Mobilpolitikken sætter rammer for elevernes brug af mobiltelefon i skoletid. Politikken består oftest af forbud mod brug af telefonerne, men har forskellig udformning fra skole til skole. På nogle skoler må elever i indskolingen have mobiltelefonen i tasken, mens de andre steder skal aflevere den om morgenen og får den udleveret, når de skal hjem. På flere skoler er det eleverne på mellemtrinnet, som skal aflevere telefonerne, mens de andre årgange får lov at have telefonen i tasken, ligesom elever i udskolingerne nogle steder må bruge telefonen i frikvartererne. På andre skoler skal alle eleverne låse deres telefoner inde. Kombinationerne af regler er mange.

Reglerne er oftest vedtaget for at styrke elevernes koncentration og det sociale fællesskab i skolen, men vurderes også at have forebyggende indflydelse på omfanget af digitale krænkelser.

CITAT, LÆRER

”Vi har også en fornemmelse af, at vi begrænser, hvad der sker af dårlige ting på telefonen, ved at den skal lægges væk i skoletid.”

Flere skoler fremhæver, at de ser færre tilfælde af digital mobning og billeddeling efter indførelsen af regler for brug af mobiltelefon i skoletiden. Med de restriktive regler for mobiltelefoni undgås således ikke bare mobilsnak, sms'er og chat, men også optagelser og opslag på sociale medier i skoletiden. Dette reducerer risikoen for digital mobning og ulovlig billeddeling i skoletiden, men forhindrer dog ikke digitale krænkelser i fritiden med betydning for børnenes trivsel i skoletiden. Både lærere og ledere er da heller ikke i tvivl om, at der findes et stort mørketal, som skolerne ikke kender til.

CITAT, LÆRER

”Vi er helt enige om, at der er et mørketal – vi får ikke alt at vide, hvad der sker udenfor skolen. Men jeg tror, at eleverne hellere vil gå til os end til deres forældre, når der er sket noget. De vil ikke skuffe forældrene.”

4.10. Skolernes elevgrundlag

I hovedparten af kommunerne er der ikke en fælles digital strategi, som sikrer, at eleverne får den samme undervisning i digital dannelse, net-etik osv. på tværs af skoler og forældres ressourcer.

Omfanget af forebyggende tiltag er – baseret på undersøgelsens svar – ikke afhængig af forældrenes ressourcer og familiernes sociale udsathed. Der er således ikke en sammenhæng mellem den enkelte skoles forebyggende indsats og forældrenes egne ressourcer til at støtte deres børns digitale dannelse. Det er i høj grad op til den enkelte skole at lægge deres egen strategi og plan for det digitale område – herunder den forebyggende indsats – ud fra deres oplevede behov og muligheder.

Det er ikke skolerne i de mest udsatte boligområder, som har muligheden for at tilbyde den bredeste forebyggende indsats, selvom deres elever ofte ikke har forældre, der kan støtte dem i deres digitale dannelse. Mange skoler efterspørger derfor, at der udarbejdes en kommunal strategi, som sikrer, at alle kommunens elever får samme minimumsgaranterede hjælp til en tryk og etisk navigering på digitale medier.

CITAT, SKOLELEDER

”Der er brug for standarder for hele kommunen, så det ikke er op til enkelte lærer og skole at udvikle den bedste praksis.”

5. Opsporing

Det har været en del af undersøgelsens fokus at afdække, hvordan skolerne arbejder med at opspore digital mobning og ulovlig billeddeling. Opsporing defineres i undersøgelsen som identifikationen af elever, der er udsat for digital mobning eller ulovlig billeddeling eller i risiko for at komme det.

Det har imidlertid været svært for skolerne at pege på, hvad de konkret foretager af opsporing af digitale krænkelser, da de i høj grad forbinder opgaven med deres øvrige opsporende indsats ift. elevernes trivsel.

CITAT, SKOLELEDER

”Vi er nok i tvivl om, hvad der reelt skal gøres for at opspore digitale krænkelser. Vi kan jo ikke finde ud af noget, hvis det ikke enten ses i deres trivsel eller nogen fortæller det til os.”

Dette afsnit handler derfor i høj grad om skolernes almene fokus på trivsel samt opbygningen af tillid som basis for det opsporende arbejde.

5.1. Flere veje til viden

Skolerne har generelt stor opmærksomhed på elevernes trivsel – en opmærksomhed som findes hos både lærere, pædagoger og ledelse. Skolerne har desuden også særlige funktioner tilknyttet trivselsarbejdet. Titlen på disse funktioner afhænger af den enkelte skole samt kommunes organisering og tiltag. Eksempler på medarbejdere med ekstra fokus på trivsel er bl.a. AKT-medarbejdere, trivselspædagoger, ressourcepersoner, coaches og inklusionsvejledere. Samtidig har klasselærerne på skolerne typisk også en særlig tilknytning til eleverne og en skærpet opmærksomhed på deres trivsel.

Når spørgsmålet lyder, hvad skolerne gør for at opspore digitale krænkelser, er det primært deres almene trivselsarbejde, de nævner, da de har svært ved at pege på særskilt opsporende funktioner på det digitale område.

CITAT, SKOLELEDER

”Vi arbejder ikke decideret med opsporing, men jeg oplever generelt, at lærerne er gode til at opfange sager med digital krænkelse. De observerer elevernes trivsel og taler med eleverne om det, de oplever på nettet. Vi holder også forebyggende samtaler med eleverne.”

Skolerne forbinder ofte det opsporende arbejde på det digitale område med en afdækkende detektiv-funktion, hvor de tilgår børnenes telefoner eller træde på sociale medier - en tilgang som ikke er hverken mulig eller hensigtsmæssig.

CITATER, LÆRERE

”Vi opsporer ikke som sådan, men reagerer, når vi ser tegn på misstemninger eller dårlig trivsel hos elever. Og vi kan jo ikke tjekke deres telefoner.”

”Nej, vi arbejder ikke med opsporing. Hvordan skulle vi gøre det? Vi kan jo ikke tjekke deres telefoner eller Pc’er. Opsporingen er mere at følge op på mindre sager og se om andet og større ligger bag. Vi følger også sagen, så vi ser om den fører til senere konflikter.”

Lærere og ledere beskriver, at skolens opmærksomhed på mobning selvfølgelig dækker både fysisk og digital mobning, men at det er langt mere tydeligt at se, hvad der sker af fysisk mobning i skolen, end det er at få indblik i, hvordan eleverne evt. ekskluderer, nedgør eller driller hinanden på digitale medier. Tit hænger den digitale mobning dog sammen med øvrig mobning og/eller generel udsathed. Skolerne har derfor oftest et særligt fokus på de elever, som er i risiko for digital mobning.

5.2. Fokus på trivsel

De fleste skoler fremhæver i undersøgelsen, at manglende trivsel er den væsentligste markør for deres opsporing af digital mobning og ulovlig billeddeling. Det gælder på alle klassetrin – både indskoling, mellemtrin og udskoling.

CITATER, LÆRERE

”Jeg tager fat i eleven, hvis han eller hun virker ked af det. Og så kommer det ved samtalen tit frem, at der foregår mobning.”

”Vi er meget obs på elevernes adfærd og trivsel, så den almindelige opsporing af digitale krænkelser foregår gennem mine samtaler med eleverne om trivsel. Elever på mellemtrinnet er tit meget åbne om deres liv på nettet - det gør det lettere at spotte, hvem der er i risiko for digitale krænkelser.”

Skolerne udtrykker, at trivselsproblematikker og skolefravær ofte er forbundet med oplevelser og/eller konflikter på sociale medier. Det behøver ikke at skyldes mobning eller ulovlig billeddeling, men kan også henføres til et øget og negativt præstationspres – på udseende, social anerkendelse og succes mv. på sociale medier.

Det kan være svært for både elever og skoler at sondre, hvornår dårlige oplevelser eller en konflikt på sociale medier bliver til digital mobning, eller hvornår eksklusion fra grupper på sociale medier er mobning.

CITAT, SKOLELEDER

”Det er svært at vurdere, om det er mobning, fx når nogle oplever at være ekskluderet fra fællesskaber online – enten i chatgrupper, men det kan også være ved at der postes billeder, hvor man kan se, at de andre er sammen. Er det mobning? Eller er det bare noget, som opleves ekskluderende?”

CITAT, LÆRER

”Tit er det en kombination af konflikt og mobning. Nogle gange er den digitale billeddeling også en del af mobning. Så det er svært at adskille de enkelte ting, når vi snakker digitale krænkelser.”

Lærere og ledere giver i undersøgelsen forskellige eksempler på negative digitale oplevelser, som de har oplevet at påvirke elevernes trivsel:

- Mobning på digitale platforme ved chikane og/eller nedladende kommentarer
- Eksklusion fra digitale fællesskaber – grupper på Snapchat, gaming mv.
- Trusler over sociale medier
- At få delt et billede eller video med intim eller krænkende karakter uden samtykke
- En kombination af ovenstående – fx at en ulovlig deling af billede bruges til mobning eller trusler

Det er oftest klasselæreren, der opdager, at der er en elev, som ikke trives eller at der er noget i klassens fællesskab, der tyder på en konflikt.

CITAT, LÆRER

”Det hele startede med kommentarer til et billede på sociale medier. Jeg opdagede det ved, at der var en dårlig stemning i klassen. Jeg snakkede så med pigerne – både hver for sig og sammen. Og bagefter med forældrene. Det var svært at gennemskue, hvor mange udefra, der var involveret, så der var en del opklaringsarbejde”.

Ofte bliver skolerne dog også opmærksomme på de digitale krænkelser gennem henvendelser fra især elever, men også forældre. Undersøgelser på området har dog vist, at mange unge undlader at fortælle om lærere eller forældre om deres oplevelser. Kun omkring 1 ud af 20 af unge mellem 9 og 17 år, svarer, at de gik til deres lærer, at de blev udsat for noget ubehageligt på nettet. Omkring hver fjerde fortalte det til en forælder eller anden voksen⁷.

5.3. Henvendelser om digital mobning og ulovlig billeddeling på mellemtrinnet

Størstedelen af skolerne peger på, at de får kendskab til digitale krænkelser på mellemtrinnet gennem henvendelser fra elever og/eller forældre.

Eleverne på mellemtrinnet er typisk i alderen 10-13 år, og mange forældre har hos den yngste del af gruppen en stor opmærksomhed på deres brug af telefon, ligesom forældrene ofte er involveret i godkendelsen af barnets brug af apps og sociale medier⁸. Eleverne er nye brugere af sociale medier, og det giver grundlag for flere tilfælde af digital mobning – oftest ubevidst.

⁷ Kilde: Red Barnet, Børn og unges oplevelser med digitale krænkelser, 2021

⁸ Kilde: Forældres rolle i børns digitale liv, LG Insight, 2021

CITAT, SKOLELEDER

”Digital mobning forekommer ofte på mellemtrinnet, hvor de unge skal lære at bevæge sig på de sociale medier. Mange af tilfældene handler om, at de unge eksperimenterer med at bruge medierne og laver dumme ting. Men generelt ser vi få alvorlige sager.”

Forældre til elever på mellemtrinnet

Forældre til elever på mellemtrinnet henvender sig oftest om digitale forhold, hvis de oplever, at deres barn udelukkes fra fællesskabet. Dette kan være gennem eksklusion fra grupper på sociale medier eller gennem udelukkelse fra klassefællesskabet, fordi barnet ikke er til stede på det sociale medie, som de øvrige elever i klassen bruger, fx Snapchat. Eksklusionen fra fællesskabet sker nogle gange bevidst, mens der andre gange ikke er tale om bevidst og intenderet mobning. I nogle tilfælde henvender forældrene sig også, fordi de har set digital mobning, som omhandler andre børn end deres egne.

Forældrene kontakter oftest klasselærer, men andre gange også skoleleder. Det vil oftest afhænge af sagens alvorlighed, hvem forældrene retter deres henvendelse til.

CITAT, SKOLELEDER

”Det var forældre, som henvendte sig, fordi de i en Snapchatgruppe havde set, at der var blevet skrevet seksuelt orienterede beskeder fra en dreng i klassen.”

Elevhenvendelser på mellemtrin

Når eleverne selv henvender sig til en voksen på skolen, er det ofte til klasselærer eller anden fortrolig voksen. Det er vurderingen fra lærere, at eleverne på mellemtrinnet er åbne omkring deres oplevelser og også gerne betror sig til skolens voksne. Der er dog – som ved anden form for mobning – hos nogle elever også utryghed forbundet med at fortælle om situationen, hvis der er tale om eksklusion eller mobning. Det kan således være en frygt for at forværre situationen ved at give informationen videre til lærere.

Ofte handler sagerne dog som nævnt om konflikter mellem to elever og hvor episoderne kunne være foregået i skolegården, men er flyttet til digitale medier.

Hovedparten af tilfældene, hvor elever og forældre på mellemtrin henvender sig, er iflg. skolerne ikke mere alvorlige end at de kan håndteres direkte mellem lærer, forældre og de berørte parter på skolen. Der er således oftest ikke tale om konflikter, der har bredt sig på digitale platforme og sociale medier, men er hyppigere foregået i beskeder og tråde mellem to elever.

CITAT, SKOLELEDER

”Det minder lidt om, når man før i tiden kastede papir til hinanden, hvor man skrev noget om andre. Det er den måde de unge bruger snapchat på. Vi oplever sjældent, at der er tale om systematisk mobning eller fx hadegrupper, som man hørte meget om for nogle år tilbage.”

Ulovlig billeddeling

Skolerne oplever, at eleverne på mellemtrinnet kun i meget begrænset omfang foretager ulovlig billeddeling i den definition, som anvendes i denne undersøgelse. Og ofte er de meget åbne omkring de billeder, de har taget og delt, fordi de ikke ved, at det er ulovligt. Det kan fx være, hvor de i skolegården filmer andre elever eller tager billeder af læreren eller ved challenges på TIK TOK. Billeddelingen er således oftest åbenlys og ikke vanskelig at opspore.

CITAT, LÆRER

”Vi har for nylig haft en sag om ulovlig billeddeling, hvor flere elever i 6.klasse delte billeder af en elev, som var kommet til skade. Både den krænkende og krænkede er elever her på skolen. Vi reagerede her på et rygte fra andre elever, om at billedet cirkulerede blandt klassekammerater.”

Opsporingen af ulovlig billeddeling blandt eleverne på mellemtrinnet opleves med andre ord ikke som en meget vanskelig opgave. Eleverne (og deres forældre) henvender sig samtidig også til skolen, hvis de oplever, at der deles billeder, der gør dem selv eller andre kede af det. Der er typisk ikke tale om intime billeder, men billeder fra leg eller samvær, som er delt uden samtykke.

5.4. Henvendelser om digital mobning og ulovlig billeddeling i udskoling

Eleverne i udskoling henvender sig sjældnere til klasselærer eller skoleledelsen om digitale krænkelser end eleverne på mellemtrinnet. Det gælder også oplevelser om eksklusion, nedgørelse på nettet eller ulovlig billeddeling. Der er generelt få sager om (digital) mobning i udskoling, mens der er flere – om end stadig få – sager om ulovlig billeddeling.

CITAT, LÆRER

”En af forklaringerne er måske, at de unge har skiftet medie, men det kan også være, at den form for mobning (digital, red.) ikke længere er en del af de unges liv på samme måde. Vi ser i hvert fald ikke digital mobning i udskoling.”

Skolerne vurderer, at omfanget digitale krænkelser i udskoling er beskedent, men det er dog også skolernes vurdering, at omfanget kan være langt større end antaget, da det formodes, at det kun er en begrænset del af tilfældene, som skolerne får kendskab til. Opsporingen blandt de ældste elever sker primært ved, at skolen reagerer på ændret trivsel og/eller fravær. Eleverne i udskoling og deres forældre henvender sig således sjældent til skolen om digitale krænkelser.

CITAT, LÆRER

”Vi får sjældent kendskab til den ulovlige billeddeling ved eleverne selv henvender sig til os. Særligt ikke ved billeddeling, men også sjældent ved digital mobning.”

Der er dog for lærerne også tale om en balancegang ift. at vise opmærksomhed og interesse for den unges trivsel og digitale liv og samtidig respektere den unges privatliv.

CITAT, LÆRER

”Det er svært at komme tættere på, fordi det er jo også deres privatliv, som de ikke nødvendigvis vil fortælle deres lærer om.”

Generelt italesætter klasselærerne dog, at de selv (eller en trivselsmedarbejder på skolen, fx den lokale SSP-lærer) har fået opbygget en fortrolighed med eleverne, som giver dem mulighed for at spørge ind til den unges liv uden at opleves som snagende.

Digital mobning

Det er oplevelsen hos lærere og ledere, at jo ældre eleverne er, des mindre får skolen at vide. For eleverne i udskolingen er det sjældent, at de fortæller om oplevet mobning – digitalt som fysisk. Skolernes forklaringer herpå er flere. Dels at der foregår mindre mobning blandt de ældste elever, dels at de ældste elever er bedre til at skjule det og dels at det er forbundet med større tabu hos ældre elever at være udsat for mobning. Begrebet mobning forbindes – iflg. nogle lærere og ungeaktører - med barndom, og derfor er selve begrebet ”mobning” med til at tabuisere den chikane og krænkelse, som de unge oplever på sociale medier. De unge omtaler det oftere selv som ubehagelige oplevelser, udelukkelse fra fællesskabet eller chikane.

Selve udelukkelsen fra fællesskabet og den deraf følgende ensomhed er samtidig et tabu for flere unge. Når andre fremstår som venner på sociale medier, kommer den ensomme unge ofte til at føle, at det er pinligt at være uden venner, og at det er ham/hende, der er noget galt med. Angsten for at stå udenfor fællesskabet kan også afholde elever fra at gribe ind over mobning af andre elever.

CITAT, LÆRER

”Hvis de (eleverne, red.) tænker, at de risikerer at blive lukket ude fra fællesskabet eller blive udstillet, hvis de sladrer. Så siger de ikke noget. Det er de samme elementer som i den rigtige verden. De vil helst ikke udelukkes fra fællesskabet. Og det er nemmere at blive lukket ude online. Det er klart en barriere, at de risikerer at blive udstillet.”

Det er også oplevelsen blandt både lærere og skoleledere i undersøgelsen, at mange elever på samme vis frygter konsekvenserne af at gå til læreren og derfor tier. Flere skoler beretter om, hvordan eleverne – når de får kendskab til krænkelser af andre – bare lukker ned og gør, som om de ikke har set det. Det gælder ikke kun digitale

krænkelser, men frygten for eksklusion fra fællesskabet opleves som større med udbredelsen af digitale medier.

CITATER, SKOLELEDERE

"Vi havde en sag, hvor en elev uopfordret sendte sexvideo til en pige. Videoen blev delt blandt mange elever, men ingen elever sagde noget. De åbnede bare videoen, skyndte sig at lukke den ned igen og slette."

"Vi hader begrebet snitche. Det fylder meget i elevernes verden – når nogen fortæller os noget, så siger de, at det i stedet er en ven, der er bekymret."

Tavshed og angsten for at sladre (eller snitche som de unge selv kalder det) opleves størst blandt udsatte unge, som er i risiko for selv at havne i uønskede situationer. Grupperinger af elever, som er præget af tavshed, kan godt fylde meget i hverdagen på nogle skoler, men det er samtidig lærernes vurdering, at på de samme skoler ofte også er elever, som altid fortæller, hvis de oplever mobning eller anden form for krænkelse af dem selv eller andre elever.

CITAT, LÆRER

"Der var en elev i udskolingen, der lavede optagelser af to andre elever, der havde sex og delte optagelsen. Her var det andre elever, som havde modtaget optagelsen, der anmeldte det til os på skolen."

Tillid

Lærerne tilkendegiver, at åbenhed fra eleverne i høj grad også handler om tillid til, at situationerne håndteres korrekt. Der er således flere lærere, som peger på, at skolen aktivt kan medvirke til at opbygge et tillidsrum mellem elever og skole, der understøtter det opsporende arbejde. Ikke mindst blandt de ældste elever.

CITAT, SKOLELEDER

"Vi har en person på skolen, som får tid og timer til at have en tæt kontakt med elever og lærerkolleger om digital dannelse og trivsel. Han er rigtig god til både at få øje på elevers trivsel og have deres tillid. Det er vigtigt, at vi har en person tæt på, som har styr på både digitale medier og trivsel."

CITAT, LÆRER

"Vi havde en sag, hvor en elev havde delt et nøgenbillede, som blev brugt til trusler. Her gik x (elevens navn, red.) selv til mig. Det er et eksempel på, at vi faktisk har de unges tillid. De ved, at de bliver mødt uden bebrejdelser og skam."

Flere skoler arbejder som en del af deres trivselsindsats med at øge tilliden fra eleverne ved at etablere en kultur, hvor eleverne bekymrer sig om hinanden og aktivt siger fra overfor mobning – hvad enten det involverer dem selv eller andre på skolen. De understøtter, at eleverne selv spiller en aktiv part i det opsporende arbejde.

CITAT, LÆRER

"Tilliden til mig (fra eleverne, red.) hænger sammen med, at de oplever en fairness, men også at der bliver kigget fremad. Efter sager med alvorlige temaer bliver der altid lavet en pædagogisk opfølgning, som skal sikre, at eleven kommer godt videre i sit liv på skolen og i fritiden. Det skal håndteres ordentligt – så tør de godt betro sig."

Det generelle billede er dog, at få elever og forældre fra skolernes ældste klasser henvender sig til skolen, hvis de har været udsat for digitale krænkelser. Det er hyppigere tilfældet, at elever henvender sig om en ven eller venindes oplevelser.

CITATER, LÆRERE

"Vi har haft en gruppe af såkaldt stille piger, som skrev grimt til pige i en gruppe (snapchat, red.). De havde været trætte af hende, fordi hun gjorde nogle trælse ting, og så i stedet for at sige det, så skrev de det i gruppen og ekskluderede hende fra gruppen. Jeg blev opmærksom på det, fordi jeg blev kontaktet af en anden elev."

"Jeg får primært kendskab til det ved at eleverne taler over sig. Det er elever, der har svært ved at være i det. Det er sjældent dem, der har gjort det. Men de kan godt have været medløbere og fx have delt billeder eller lignende."

Eleverne forsøger så lang tid som muligt selv at håndtere sagen – ofte ved bare at undgå at handle (og håbe, at det går over af sig selv). Det er skolernes vurdering, at det for eleverne er forbundet med så stor skam at bekende, at man i fortrolighed har sendt et intimt billede til kæresten, at de i stedet tier.

De fleste henvendelser om digitale krænkelser fra såvel forældre som elever i udskoling handler derfor om ulovlig billeddeling, hvor sagen har en alvorsgrad, hvor eleven, elevens ven eller forældre har brug for hjælp fra andre for at håndtere sagen.

Det handler typisk om sager, hvor eleven (og forældre) er bange for:

- at et billede, som er sendt personligt til tidligere kæreste, er i risiko for at blive delt
- at der er taget billede/lavet ulovlig optagelse af eleven (fx i intim situation)
- at en billeddeling har ført til trusler
- at et billede eller en videooptagelse allerede er blevet delt uden samtykke

Mange af eleverne forventer dog at blive mødt med bebrejdelse – både fra forældre og lærere. Og selvom skolerne generelt oplever godt samarbejde med forældre, er der da også sager, hvor forældrenes reaktion placerer skylden hos de unge, og derved understøtter deres oplevelse af, at det er bedre at tie.

CITAT, LÆRER

"Vi har haft en far, der kaldte sin pige for klam luder som reaktion på det (at pigen havde delt et nøgenbillede, som var blevet videregivet, red.). Forældre havde travlt med at beskytte deres eget rygte og familienavn og ville derfor heller ikke have, at pigen anmeldte sagen."

De forældre, som kontakter skolen om billeddeling, udviser dog altovervejende stor bekymring for deres barn og betydningen af billeddelingen. Det er da også skolernes oplevelse, at forældrene gerne vil understøtte og hjælpe deres børn, men at de oftest ikke ved, hvad der foregår på i den unges digitale liv. Men når de opdager det, reagerer de – ofte ved at kontakte skolen⁹.

CITAT, LÆRER

”En pige fra udskolingen lagde billeder af sig selv på Instagram. Hun fik mange dårlige kommentarer, og der blev også lavet hadeside på TIKTOK. Det var pigens mor, som orienterede skolen om det.”

Der er for skolerne ingen tvivl om, at de ikke får kendskab til alt, hvad der foregår på området. Det er derfor skolernes formodning, at der især blandt unge i udskolingen er et stort mørketal for digitale krænkelser, som eleverne ikke ønsker at dele.

⁹ Jf. Forældres rolle i børns digitale liv, LG Insight, 2021

6. Håndtering

Dette afsnit hænger i høj grad sammen med forudgående afsnit, idet håndteringen af digitale krænkelser har relation til både skolernes anvendelse af overordnede antimobbestrategier samt deres forebyggelses- og opsporingstiltag.

Det skal indledende understreges, at skolerne i undersøgelsen – både lærere og ledere – alle har stor opmærksomhed på området og lægger vægt på at handle både hurtigt og dækkende, når de får kendskab til digital mobning og ulovlig billeddeling.

6.1. Omfanget af digitale krænkelser

Hvor hovedparten af skolerne angiver, at de har oplevet digital mobning det seneste år, er det godt en tredjedel af skolerne, der har oplevet ulovlig billeddeling. Det er samtidig kendetegnende, at skolerne årligt ser relativt få tilfælde af alvorlige digitale krænkelser. Mange sager tilskrives, at eleverne ikke er klar over alvorligheden og konsekvenserne af, hvad de sætter i gang.

CITAT, SKOLELEDER

”Vi oplever i stigende omfang digital mobning. Ja – det er jo ikke som sådan mobning eller ulovlig billeddeling – men mere en blanding. Og 99 pct. af tilfældene handler om, at de unge har en kultur, hvor de hele tiden optager og tager billeder af hinanden. Og nogle gange går de unge – uforvarende – over hinandens grænser, når de deler noget, som den anden ikke ønsker delt. De har manglende konsekvensberegning i, hvad de gør og sætter i gang”.

Digital mobning

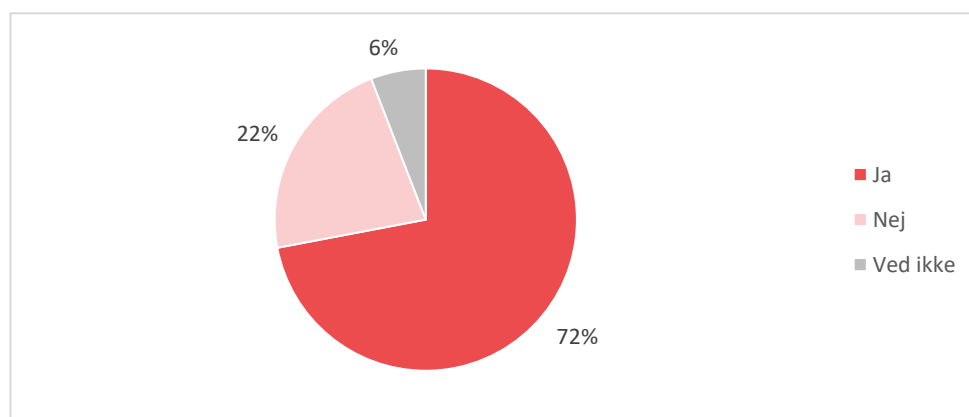
72 pct. af skolerne i undersøgelsen (356 skoler) angiver, at de indenfor det seneste år har oplevet sager om digital mobning blandt eleverne. Med digital mobning menes, at en elev holdes udenfor og bliver drillet eller nedgjort online. Det kan fx være ved at blive hængt ud på nettet eller modtage grimme beskeder.¹⁰

Figur 6.1.

Har skolen det seneste år oplevet digital mobning blandt eleverne?

N = 495

Kilde: Survey, 2022

¹⁰ Da det er skolelederne, som har besvaret skemaet, vil det primært være omfanget af alvorstunge sager, som omfattes af opgørelsen, da en række mindre sager håndteres af lærerne uden ledernes medvirken og kendskab.

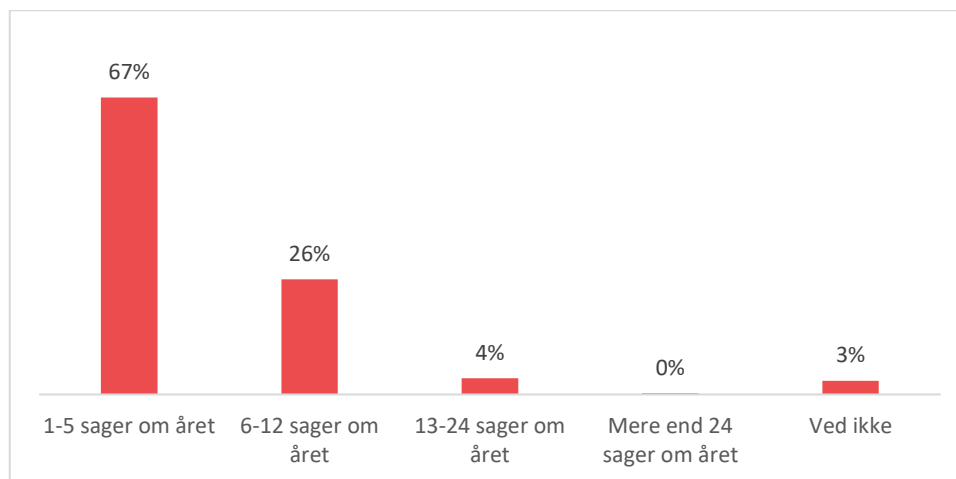
Det er størstedelen af skolerne, som det seneste år har oplevet digital mobning, der angiver, at der højst er fem sager om digital mobning om året. 67 pct. har således oplevet 1-5 sager det seneste år. Her vil der primært være tale om alvorlige sager, hvor ledelsen bliver inddraget. Sager, som vurderes ikke at være alvorlige og som kan løses uden inddragelse af skoleledelsen, vil typisk ikke indgå i skolelederens surveysvar.

Figur 6.2.

Vurdering af omfanget af digital mobning blandt elever på skolen det seneste år

N = 356

Kilde: Survey, 2022

Der ses også en forskel i forekomsten af digital mobning i hhv. folkeskoler og private skoler/friskoler. Hvor 81 pct. af folkeskolerne angiver, at de det seneste år har oplevet digital mobning, er det samme tilfældet for 61 pct. af private grundskoler/friskoler (jf. bilag C).

Udvikling i omfang af digital mobning

Generelt oplever skolerne, at antallet af sager med digitale krænkelse er faldende eller stabilt. Dette gælder også for digital mobning, hvor hovedparten af skolerne (ca. 2 ud af 3) i interview vurderer, at omfanget af digital mobning på skolerne er stabilt eller faldende. Denne udvikling tilskrives af skolerne bl.a. retningslinjerne for brug af mobiltelefon i skoletid, men også det øgede fokus på trivsel og forebyggelse gennem undervisning i digital etik og dannelse. Skolerne er opmærksomme på, at mobilforbud i skoletid ikke forhindrer digital mobning i fritiden, hvorfor der er et mørketal, som er svært for skolerne at dimensionere.

Det er dog samtidig også vurderingen, at der er kommet en øget opmærksomhed blandt eleverne på, hvordan deres kommentarer og grupper på sociale medier skaber en ofte utilsigtet mobning. Elevernes indsigter vurderes af skolerne til at være medvirkende til at der er sket en opbremsning i antallet af tilfælde.

Ulovlig billeddeling

I forhold til digital mobning er der færre skoler, som har oplevet ulovlig billeddeling det seneste år. Godt en tredjedel (36 pct.) af skolerne i undersøgelsen (178 skoler) angiver, at de indenfor det seneste år har oplevet ulovlig billeddeling blandt eleverne.

Ulovlig billeddeling defineres - som tidligere beskrevet - som deling af intime eller krænkende billeder eller videoer, der bliver delt uden samtykke. Denne form for ulovlig billeddeling ses i skolerne primært hos elever i udskoling.

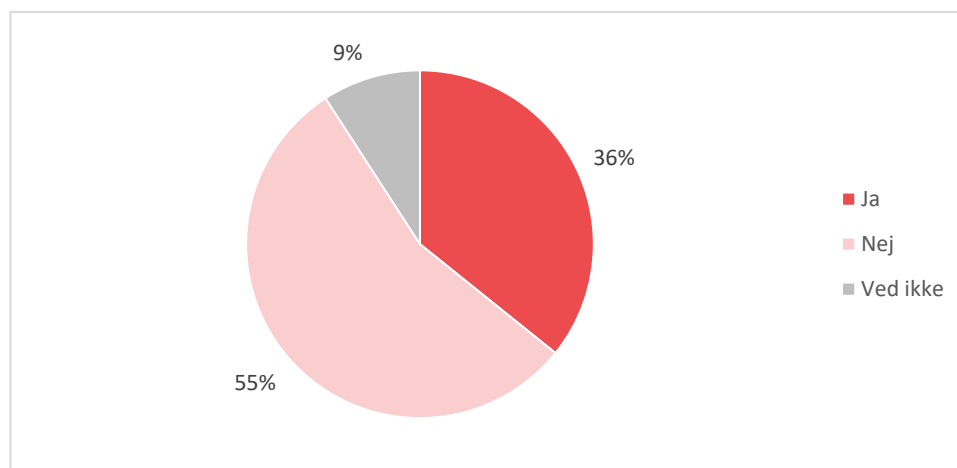
Lærere og skoleledere har i interviews fortalt, at der forekommer en del tilfælde af ulovlig billeddeling, hvor der ikke er tale om intime eller krænkende billeder, men optagelser som primært elever fra mellemtrinnene har foretaget uden onde hensigter, men som iht. GDPR-regler ikke er lovlige. Disse tilfælde indgår ikke skoleledernes svar, som alene omfatter intime eller krænkende billeder/videoer¹¹.

Figur 6.3.

Har skolen det seneste år oplevet ulovlig billeddeling blandt elever på skolen?

N = 495

Kilde: Survey, 2022

Ved ulovlig billeddeling ses der en markant forskel mellem hhv. folkeskoler og private grundskoler/friskoler. 47 pct. af folkeskolerne har således angivet, at de det seneste år har oplevet tilfælde med ulovlig billeddeling, mens det samme er tilfældet for 20 pct. af private grundskoler/friskoler. 36 pct. af skolerne oplever årligt tilfælde med ulovlig billeddeling, der involverer skoleledelsen. Også her er der oftest tale om max 5 tilfælde om året, som i skolerne primært ses hos elever i udskoling.

87 pct. af skolerne, som har oplevet ulovlig billeddeling, har oplevet 1-5 sager det seneste år, mens 9 pct. har oplevet 6-12 sager. Kun få skoler har oplevet mere end 10 sager. Der er således 32 af i alt 495 skoler, der det seneste år har oplevet flere end 5 tilfælde af ulovlig deling af intime eller krænkende billeder.

Der kan på baggrund af data ikke konkluderes en sammenhæng mellem tilstedeværelsen af en forebyggende plan og omfanget af digitale krænkelse på skolen. Der er således 21 pct. af skolelederne, der ikke har en plan for forebyggende aktiviteter, mens 72 pct. af skolerne oplever digital mobning. Det kan dog ikke ud fra tallene vurderes, om omfanget ville være større, hvis der ikke foregik en forebyggende indsats.

Interviewene viser også, at få skoler har flere end 5 tilfælde af ulovlig billeddeling på et år. Skolerne udtrykker selv, at det dog kan komme i bølger. Der kan således være en

¹¹ Undersøgelsen har afdækket, at en række skoler oplever sager, hvor elever uden samtykke har taget og delt billeder eller filmoptagelser af lærere. Problemet giver anledning til stor bekymring på skolerne. Denne undersøgelse omhandler alene digitale krænkelse blandt elever, hvorfor krænkelse af lærere ikke omtales yderligere.

periode, hvor der i nogle klasser pludselig sker ulovlige billeddelinger, men hvor der på resten af skolen og resten af året ikke ses billeddeling.

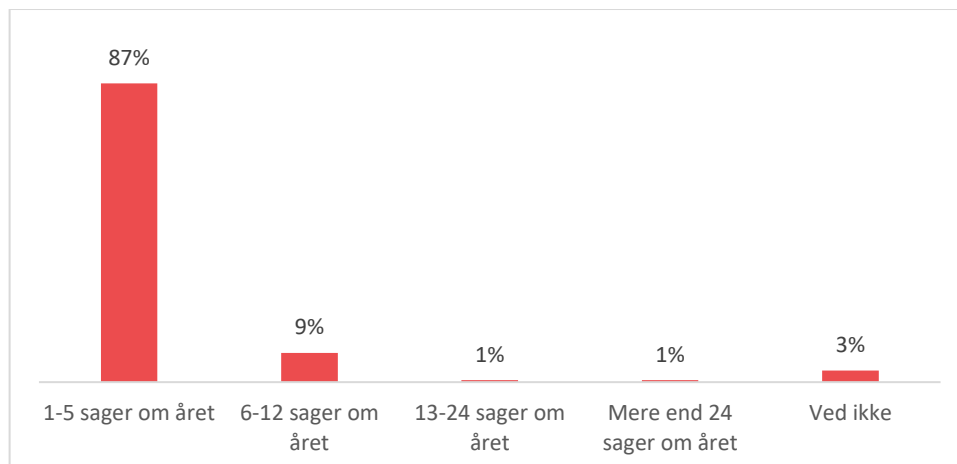
Figur 6.4.

Vurdering af omfanget af ulovlig billeddeling blandt elever på skolen det seneste år*

N = 178

Kilde: Survey, 2022

*Summen overstiger 100 pct. pga. afrunding

Udvikling i omfang af ulovlige billeddelinger

Det er skolernes vurdering, at antallet af ulovlige billeddelinger er faldet efter Umbrellasagen i 2018¹². Der er imidlertid en række skoler, som anfører, at der nu er gået så lang tid efter sagen, at der er årgange af unge, som skal have "genopfrisket" lovgivningen på området. Det kan fx være piger og drenge, som uopfordret sender nøgenfotos til andre elever.

CITAT, SKOLELEDER

"Vi ser mest ulovlig billeddeling på de ældste klassesetrin. Og vi oplever faktisk en stigning de seneste år. Der har været en forsvarer fra Umbrellasagen, som har holdt oplæg for eleverne, men vi ser stadig tilfælde af billeddeling."

CITAT, LÆRER

"Det er først i de ældste klasser at billeddeling begynder at fylde meget – der er også udfordringer på mellemtrin, men der har en anden karakter."

3 ud af 4 interviewede skoler oplever dog, at omfanget af ulovlig billeddeling blandt eleverne er faldende eller stabilt over de seneste tre år. Skolerne har da også på området en lang række forebyggende tiltag med oplysning omkring ulovlig billeddeling, ligesom det også er et generelt fokus i både trivselssamtaler og klasselærerteamets relationsarbejde. Også på dette område har retningslinjer og forbud mod telefoner i skoletid haft en vurderet effekt, da flere skoler fremhæver, at

¹² I januar 2018 sigtede politiet 1000 personer - hovedsageligt unge - for at dele seksuelt krænkende materiale. Sagen er betegnet som Umbrellasagen.

tidligere tilfælde med optagelser og deling af nøgensituationer fra omklædningsrummet, ikke længere forekommer.

CITATER, LÆRERE

”Tidligere så vi elever, der filmede i omklædningsrummet og delte det i Snapchat. Og de delte det måske også med nogen, som ikke ønskede at modtage billederne, men som pludselig blev trukket ind. Det ser vi ikke mere.”

”I forhold til billeddeling af pornografisk materiale, så oplever jeg faktisk, at de unge er blevet bedre. Vi har også talt meget med dem om Umbrellasagen. De ved godt, at det her virkelig kan komme til at ramme dem.”

Samtidig har mange skoler oplæg fra bl.a. Red Barnet, SSP og politiet, hvor eleverne (og deres forældre) orienteres om det etiske og strafferetlige perspektiv ved digitale krænkelser (primært ulovlig billeddeling). Lovgivning og øget kendskab hertil har haft en positiv indflydelse på omfanget af billeddelinger uden samtykke.

De skoler, som oplever en stigning i digitale krænkelser, ser ofte den samme udvikling ift. både digital mobning og ulovlig billeddeling, idet de to typer af krænkelser ofte er forbundet, så der fx gennem en billeddeling sker mobning af eleven ved nedgørende kommentarer til billedet. For eksempler på oplevede sager med digital mobning og ulovlig billeddeling henvises til bilag B.

6.2. Skolernes plan og praksis for håndtering af digitale krænkelser

Som det fremgår af figuren nedenfor, angiver 27 pct. af skolelederne, at de har en nedskrevet praksis for handling ved digitale krænkelser. Hertil kommer, at 18 pct. af skolelederne oplyser, at de har en fast, men ikke nedskrevet praksis. I alt er det således knap halvdelen af skolelederne, som svarer, at skolen har en fast praksis på området.

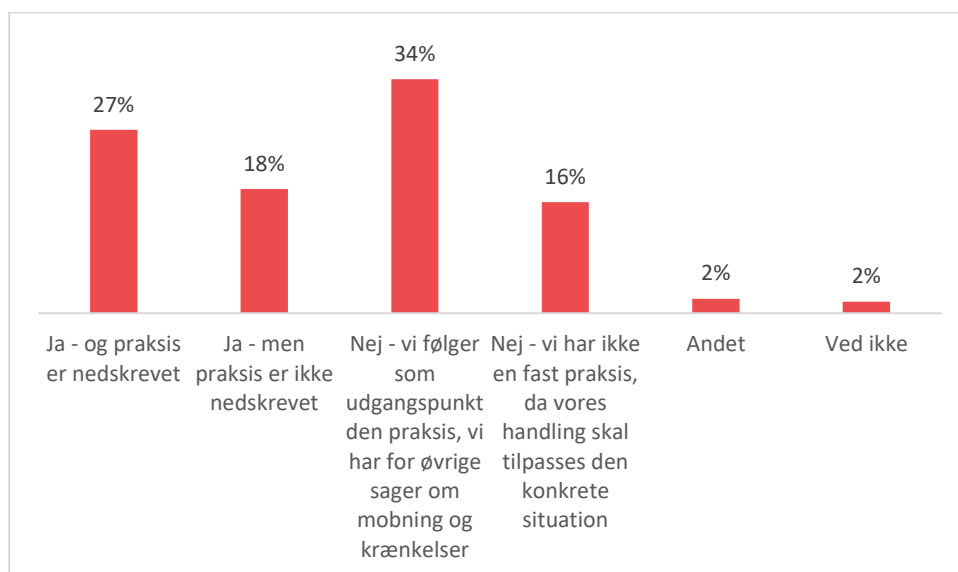
Figur 6.5.

Har skolen en fast praksis for, hvordan der skal handles, hvis der opstår en konkret situation, hvor en elev bliver krænket på nettet*

N=470

Kilde: Survey, 2022

*Summen udgør 99 pct. pga. afrunding

*Spørgsmålsformuleringen har været følgende: ”Har I på skolen en fast praksis for, hvordan der skal handles, hvis der opstår en konkret situation, hvor en elev bliver krænket på nettet, fx ved online mobning eller ulovlig billeddeling?”

Skolerne, der angiver, at de har en konkret plan for håndtering af digitale krænkelser, refererer i interview oftest til deres antimobbestrategi, hvor der er tilføjet en beredskabs- eller handleplan¹³.

CITATER, SKOLELEDERE

”Vi har en handleplan ift. mobning og krænkelser – om det er fysisk eller psykisk. De (lærerne, red.) skal også registrere episoden, og hvad man har lært af den.”

”Vi har en fast procedure for, hvornår vi gør hvad – der er en konkret handleplan i vores antimobbestrategi.”

På disse skoler oplyser lærerne, at de er meget glade for de konkrete retningslinjer, som de oplever som en stor hjælp i en travl hverdag.

CITATER, LÆRERE

”Der er meget tydelige retningslinjer om, at det er ledelsen, der skal håndtere det. Dette skyldes også, at man derved beskytter relationen mellem os som lærere og eleverne. Der er desuden klar sondring mellem, om det foregår på skolen eller i fritiden.”

”Jeg bliver som SSP-lærer altid kontaktet af den enkelte lærer, når der er en sag. Det er fast praksis. Og så vurderer jeg ud fra den enkelte sag om skolelederen også skal involveres – og ved alvorlige sager involverer vi også politiet.”

De konkrete handleplaner har dog ofte karakter (jf. nedenstående eksempel) af en overordnet grundramme for lærerens håndtering af mobning, som dækker både fysisk og digital mobning. Handleplanerne giver således plads til, at lærere og skole kan agere ud fra den enkelte situations behov. Det er da også skolernes vurdering – både hos lærere og ledere – at det kan være svært og i nogle tilfælde u hensigtsmæssigt at

ANONYMISERET EKSEMPEL PÅ EN SKOLES HANDLEPLAN:

1. Lyt aktivt til eleven og spørg ind til oplevelsen / oplevelserne.
2. Løft skylden væk fra eleven ved at udvise forståelse for hans/hendes situation.
3. Fortæl eleven, hvad du har tænkt dig at gøre efterfølgende.
4. Du må gerne bruge tid til at lægge en strategi evt. med andre i dit team, men eleven skal altid vide, hvornår du vender tilbage.
5. Fortæl eleven en eller to ting, han/hun selv kan gøre. Det er dog vigtigt at vente med dette, til du har lavet en strategi.
6. Senest indenfor 14 dage efter at mobning er konstateret skal der udarbejdes en handleplan i forhold til at løse op for situationen. Der tages hurtigst muligt kontakt både til mobbeofferets familie og til mobberens familie med henblik på at standse situationen.

¹³ Disse planer omfatter dog som udgangspunkt ikke digitale krænkelser, som ikke har et element af mobning.

have en mere detaljeret plan eller action cards, når det drejer sig om håndtering af konkrete sager. Mobbeepisoder og elever kan være meget forskellige, og planen skal derfor være meget fleksibel.

Halvdelen af skolelederne svarer, at de ikke har en fast praksis for håndtering af digitale krænkelser. Næsten alle lærerne tilkendegiver da også i interviewsvar, at de ikke kender til en fast praksis på skolen, men at det primært er dem selv og/eller klasseteamet, som vurderer, hvem der involveres og hvornår. Ved alvorstunge sager retter de dog typisk kontakt til skoleleder og ofte også den lokale SSP-kontakt.

CITATER, LÆRERE

"Jeg aner faktisk ikke, om vi har retningslinjer for at håndtere digital mobning eller andre krænkelser online. Det er ikke noget, vi har talt om."

"Jeg tænker, at det med at definere roller og ansvar er en ledelsesopgave, men det er ikke noget som har været italesat eller beskrevet hos os."

CITAT, SKOLELEDER

"Vi har ikke en særskilt praksis på det digitale område. Det er klasselærerne, der tager sagen – som udgangspunkt. De er to lærere, der vender, hvad der skal gøres. Forældrene involveres ved manglende trivsel eller alvor. Leder kun hvis høj alvorgrad."

Der kan således ofte mellem de enkelte klasser og lærere på samme skole være forskel på, hvem der involveres og hvornår i håndteringen af sager om digital mobning eller ulovlig billeddeling.

Cirka en tredjedel af skolelederne (34 pct.) svarer, at deres praksis for håndtering af digitale krænkelser følger praksis for øvrige sager om mobning og krænkelser. Der er også mange lærere, som peger på, at almen pædagogisk og faglig tilgang i høj grad kan anvendes til både digitale og øvrige krænkelser.

CITAT, LÆRER

"Jeg tænker, at jeg med min erfaring har kompetencer til også at håndtere digital mobning. Jeg har stor erfaring med det relationelle med de enkelte elever og deres forældre – og ellers kommer skoleleder og andre på banen."

CITAT, SKOLELEDER

"Jeg tror egentlig, at de (lærerne, red.) i høj grad kan løse det ved at bruge logik og fornuft. Jeg oplever ikke, at de kommer og siger, at de står med mange sager, som de ikke kan rumme. Hvis de har brug for sparring, vil de kunne trække på os i ledelsen eller ressourcesteam."

16 pct. af skolelederne svarer, at de ikke har en fast praksis, da handlingen skal kunne tilpasses den konkrete situation. Dette svar er også fremkommet i interview med skoleledere og lærere.

CITAT, SKOLELEDER

"Vi har ikke faste procedurer eller en beredskabsplan. Det bliver for rigtigt. Handling skal afhænge af situationen og den enkelte lærer."

CITAT, LÆRER

"Vi vurderer også sagen ud fra, hvem den unge er. Fx har vi haft en mobbesag med en, der normalt er en god dreng. Det er jo også menneskeligt at fejle. Han får lidt længere snor. Men så er der en gruppe drenge fra 8. årgang, der er involveret i meget af den slags. Her handler vi anderledes."

Som det fremgik ovenfor, er der en række skoler, som anvender samme tilgang til digital mobning, som de gør til øvrige former for mobning. Der handles med hastighed og alvor på digital mobning og ulovlig billeddeling ift. hurtigt at gå i dialog med elever, forældre og SSP mv. Der er dog på skolerne også en opmærksomhed på, at der er en række forhold omkring digitale krænkelser, som kræver andre tilgange. Lærerne udtrykker, at selve praksis med at tale med den krænkede elev, dennes forældre, skoleledelse og SSP mv. med fordel ofte kan foregå ud fra samme praksis som ved anden form for mobning.

Men skoleledere og lærere fremhæver også, at det digitale område ofte kan være forbundet med en højere grad af oplevet skam hos eleverne. Det kan derfor i højere grad være svært for nogle elever at tale med lærerne om, at de enten er blevet krænket eller selv har været krænkeren. Dette skal læreren i sin samtale med elev og forældre have særligt fokus på.

CITATER, LÆRERE

"Billeddeling er forbundet med meget skam og angst for victim-blaming for de unge. Også fordi de ved, at vi altid vil involvere deres forældre. Vi skal derfor gå ekstra forsigtigt ind i samtalen."

"En pige, der havde fået delt sit nøgenbillede, valgte at gå til mig, selvom jeg ikke er hendes klasselærer. Men hendes klasselærer er en mand, og derfor var hun mere tryk ved at fortælle det til mig. Sådan noget skal vi være særligt opmærksomme på."

Der er derudover også en vigtig og stor udfordring omkring spredningen af digitale krænkelser. Mange lærere (og ledere) oplever det som svært at få afdækket, hvem der er krænkerne, som kan være mange og være fordelt udover byen, landet eller måske flere lande. Der ligger således i håndteringen en stor udfordring ift. til at få stoppet den videre spredning af de digitale krænkelser, hvad der ofte ikke kan klares ved alene at tage fat i eleverne i klassen eller på skolen. Dette er lærerne helt klar over, men det kan være svært at vurdere, hvor mange som har været involveret i krænkelsen og hvordan det stoppes. Det kræver både indsigt og tid, ligesom det oftest fordrer et samarbejde på tværs af aktører - bl.a. med lærer, skoleledelser, forældre, SSP og/eller politi.

CITATER, LÆRERE

"Vi er blevet opmærksomme på, at man ikke skal slette, men er nødt til at gemme tingene eller tage screenshot, hvis det nu bliver en politisag. Ellers var man tilbøjelig til hurtigt at sige slet det med det samme."

"Der blev delt et nøgenfoto af en pige fra klassen. Det blev delt af en dreng fra en anden skole, som så snakkede med ham og hans forældre. Vi snakkede med pigen og de andre elever i klassen, som vi vidste havde set billedet. Jeg fik alle vores elever til at slette billedet, men jeg skulle nok have været gjort en større indsats med at optrevle, hvor billedet ellers var delt. Måske den anden skole har gjort det."

Der er således faktorer omkring digitale krænkelser, som kan gøre det vanskeligt for skolerne at håndtere digitale krænkelser ud fra øvrig praksis og samtidig sikre, at sagen løses og stoppes.

Mange af lærerne udtrykker, at der mangler ledelse og rammer for deres arbejde, som de i høj grad oplever er overladt til dem selv. De er enige i, at der skal være plads til en tilpasset løsning, men de efterspørger alligevel mere vejledning og retning for håndteringen af digitale krænkelser. Skoler med samarbejde med SSP henter ofte vejledning og hjælp til opgaven hos SSP, men mange steder overlades et stort ansvar til den enkelte lærer.

Det er da også forskelligt, hvornår og på hvilken måde, at skoleledelsen involveres i sager om digitale krænkelser. På alle skoler er lederne til rådighed, hvis lærerne efterspørger deres hjælp eller sparring, men den gennemgående praksis er, at lederen primært involveres, hvis lærerne vurderer sagen meget alvorlig og/eller forældrene henvender sig til skolen.

CITAT, LÆRER

"Vi har ingen nedskrevne retningslinjer, men der reageres altid. Og er der en alvorlig situation, involveres skoleledelsen altid."

CITAT, SKOLELEDER

"Jeg er som leder næsten altid være inde over, hvis det er alvorlige sager."

Der er skoler, hvor en repræsentant for skoleledelsen har en særlig indsigt og rolle i det digitale område, men på de fleste skoler tilkendegiver lærerne i undersøgelsen, at de ikke kan få tilstrækkelig rådgivning fra skolelederen, som ofte mangler viden og erfaring med håndteringen af digitale krænkelser. Området opleves da også komplekst og på mange måder vanskeligt for både lærere og skoleledere, som derfor ofte henter støtte fra andre parter, fx SSP. Skolelederne mangler således ikke vilje til at bistå lærerne, men træder typisk til, hvis det handler om at tage samtalen med forældrene og ikke for at rådgive læreren om handlemuligheder, lovgivning og krav.

CITAT, LÆRER

”Vores ledere ved meget lidt om, hvad der foregår, og hvordan vi i praksis håndterer det. Lederne kender også selv meget lidt til de forskellige medier, som fylder hos de unge.”

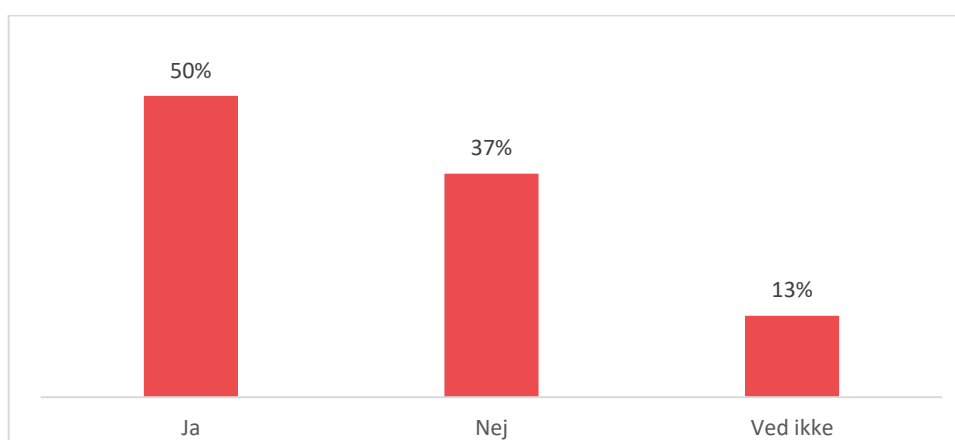
Halvdelen af undersøgelsens skoleledere tilkendegiver da også i survey, at det ikke er tydeligt for dem, hvad skolen iflg. loven er forpligtet til ift. håndtering af digitale krænkelser. Derudover er 13 pct., som svarer ”Ved ikke”. Der er da også mange skoleledere, der i interview udtrykker, at de ikke selv har tilstrækkeligt kendskab til det digitale områdes lovgivning og udfordringer.

Figur 6.6.

Er det tydeligt for skolelederen, hvad skolen ifølge loven er forpligtet til ift. håndtering af konkrete sager om digitale krænkelser?

N=469

Kilde: Survey, 2022

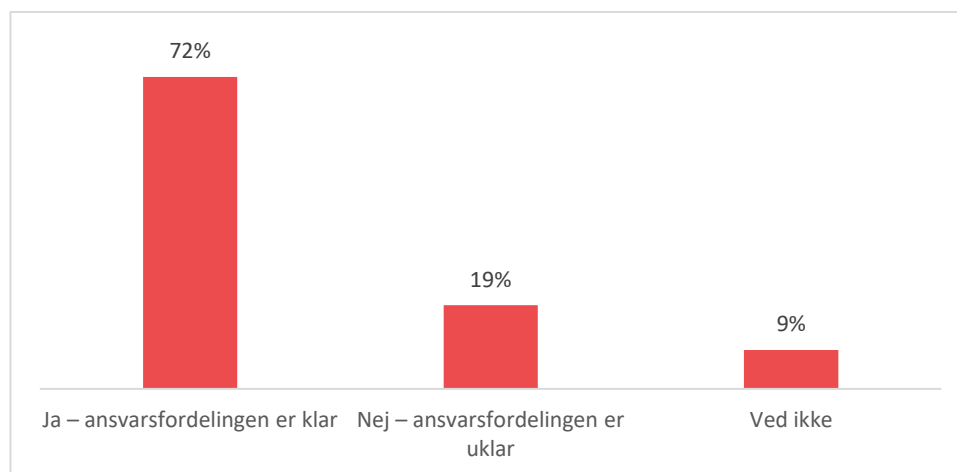
Skolelederne har dog en oplevelse af, at der er en tydelig ansvarsfordeling ift. opgaverne på skolens håndtering af konkrete sager om digitale krænkelser. Størstedelen af skolelederne (72 pct.) svarer i spørgeskemaundersøgelsen, at lærere og ledelse er enige om, hvem der har ansvaret for håndteringen af sager om digitale krænkelser. Dette stemmer godt overens med interviewsvarene, hvor de fleste ledere heller ikke sår uklarhed om rollefordelinger. Svarene matcher også det tidligere nævnte surveysvar, hvor 79 pct. af lederne angav, at der på skolen er en fast praksis for håndtering af digitale krænkelser – enten som selvstændig digital praksis eller ved at praksis følger samme retningslinjer som for øvrig mobning.

Figur 6.7.

Der er på skolen enighed blandt lærere og ledelse om, hvem der har ansvar for håndteringen af konkrete sager om digitale krænkelser*

N= 468

Kilde: Survey, 2022

*Spørgsmålsformuleringen var følgende: ”Oplever du, at der på skolen er enighed blandt lærere og ledelse om, hvem der har ansvar for håndteringen af konkrete sager om digitale krænkelser som online mobning og ulovlig billeddeling blandt elever?”

7. Skolernes ansvar

Folkeskolens formålsparagraf definerer en række forpligtelser ift. elevernes almene dannelse. Det gælder bl.a. pligten til at fremme elevernes alsidige udvikling, understøtte elevernes erkendelse og fantasi samt deres baggrund for at handle og tage stilling. Folkeskolen skal ligeledes forberede elever til bl.a. medansvar, rettigheder og pligter i et ligeværdigt demokrati¹⁴. Som en del af skolernes dannende ansvar er der en række konkrete opgaver, som er henlagt til kategorien af såkaldt timeløse fag. De timeløse fag omfatter obligatoriske emner, hvor det er den enkelte kommune, skole og lærers ansvar at sikre, at undervisningen kan finde sted og beslutte i hvilke fag undervisningen skal finde sted. Det gælder færdslære, sundheds- og seksualundervisning samt uddannelse og job.

Den forebyggende digitale dannelse er ikke defineret som et selvstændigt timeløst fag, men indgår som en del af skolernes pligt til bl.a. at fremme elevernes udvikling og demokratiske pligter. Den digitale dannelse indgår på mange skoler som en del af trivselsdage, generel kriminalitetsforebyggelse samt sundheds- og seksualundervisning. Ofte indlagt som en fast del af klassens tid og/eller danskundervisningen mv., hvor undervisningen typisk varetages af lærerne eller eksterne aktører, som fx Sex og Samfund. Både lærere og skoleledere er enige om, at digital dannelse er en del af skolens ansvar.

Når det kommer til opsporing og håndteringen af digital mobning og ulovlig billeddeling, er der også en enighed mellem lærere og skoleledere ift. at dette er skolens ansvar, når kränkelsen påvirker elevernes trivsel i skolen. Dette går igen i alle undersøgelsens interview, hvor forpligtelsen til at tage vare om elevernes trivsel vægtes højt af både lærere og skoleledere.

CITATER, LÆRERE

”Forældrene kan godt synes, at vi skal håndtere mere, der foregår i fritiden, end vi måske umiddelbart selv synes. Men så snart det har indflydelse på børnenes trivsel i skolen, er der ikke tvivl. Vi er fx blevet kontaktet af forældre, som påpegede at en pige filmede de andre piger i omklædningsrummet i håndboldklubben. Det havde betydning for pigernes fællesskab og trivsel og skolen, og derfor tog vi fat om det.”

”Der er ikke noget med, at det ikke er vores ansvar, fordi det er sket udenfor skoletid. Her er der ikke forskel på, hvad vores leder og vi selv synes er vores ansvar”.

Alligevel viser spørgeskemaundersøgelsen, at det er en begrænset del af skolelederne (16 pct.), der svarer, at skolerne i høj grad har et ansvar for håndtering af de digitale krænkelser, der foregår i elevens fritid.

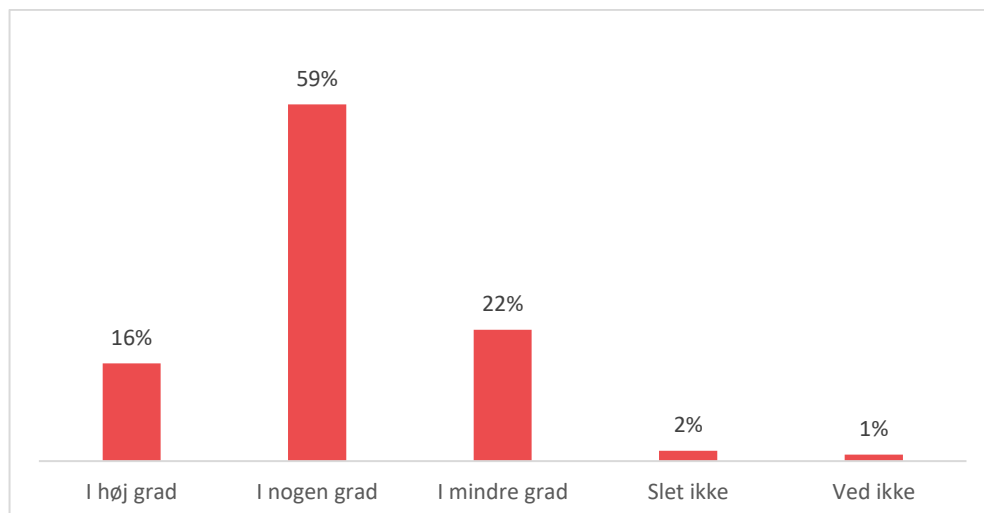
¹⁴ Kilde: Folkeskoleloven

Figur 7.1.

Har skolen et ansvar for håndtering af konkrete sager om digitale krænkelser (som online mobning og ulovlig billeddeling), som sker mellem elever i fritiden?

N=468

Kilde: Survey, 2022

Skolelederne uddyber i deres svar, at ansvaret alene påhviler skolen, hvis krænkelser påvirker elevens trivsel i skoletid. De 81 pct. som svarer, at det i nogen eller mindre grad er skolernes ansvar at håndtere digitale krænkelser, som er foregået i fritiden, handler således ikke om en fralæggelse af skolens ansvar, men snarere en afgrænsning af, at skolen ikke er alene om denne opgave.

CITAT, SKOLELEDER

”Der er tit flere, der har en rolle i de her sager (vedr. digital mobning og ulovlig billeddeling, red.), fordi de både foregår i fritid og skole. Men vi sonderer ikke mellem skole og fritid. Det er stadig vores problem, hvis det påvirker trivsel.”

Skolerne er tydelige omkring, at det kan være svært at opfange evt. ændringer i trivsel, som vedrører hændelser i fritiden og som ikke viser sig tydeligt i skoletid. De digitale krænkelser i fritiden opleves derfor i høj grad som en gråzone, som kan være svær at navigere i for skolerne – både lærere og ledere. Ingen skoler peger dog på, at skolen ikke skal handle, men snarere at skolen ikke skal handle alene og/eller at der er andre aktører, som tager over for skolen.

CITATER, SKOLELEDERE

”I nogle tilfælde bliver man også nødt til at involvere sig i noget, der hører til fritiden og ikke påvirker dem (eleverne, red.) i skolen, hvis forældrene fralægger sig ansvaret. Så er vi nødt til at tage ansvaret og have en opdragende rolle. Men det er en svær sondring.”

”Vi sonderer mellem, om det foregår i fritiden eller i skolen. Men det skyldes lige så meget, at SSP næsten altid er involveret, og hvis det er noget, der foregår i fritiden, så tager de eksterne SSP’ere over.”

Der er imidlertid også skoleledere, som oplever, at der ikke er fuld enighed mellem lærere og skoleledelse ift. skolernes ansvar på det digitale område.

CITAT, SKOLELEDER

”Der er ikke nødvendigvis enighed om dette. Vi er ikke i ledelsen eller blandt medarbejderne enige om, hvornår vi skal involvere os i ting, der foregår i fritiden.”

De forskellige holdninger betyder ikke, at lærerne ikke reagerer og håndterer sagerne, men mange lærere oplever, at der er tale om krænkelser, hvor forældre og andre aktører vil være de rette til at tage et større ansvar. Dels fordi krænkelsen i høj grad involverer personer uden for skolen, og dels fordi lærerne har en meget travl hverdag med mange skal-opgaver. Håndteringen af sager om digitale krænkelser foregår ofte udenfor lærernes almindelige normering, hvorfor sager i gråzonen kan give anledning til frustrationer.

CITATER, LÆRERE

”Håndtering og konkrete samtaler foregår udenfor arbejdstid. Når jeg er hjemme kl. 17 eller senere, er det som regel fordi der er en sag om trivsel – fx digitalt – som skal håndteres. Det har vi ikke timer til.”

”Jeg ved faktisk ikke, hvad det er man synes, at jeg skal klædes bedre på til. Hvis digitale krænkelser i fritiden er en opgave, som jeg i højere grad skal varetage, så skal jeg have tiden til det. Vi kan som lærere ikke stå for alt.”

Flere skoler oplever også, at der sker en stigende grad af overflytning af forældreansvar til skoleansvar – også i sager, som ikke handler om trivslen i skolen. Der er således en række opgaver, hvor især lærerne vurderer, at en del af forældrenes ansvar eller opgaver i øget omfang forventes løst af skolen. Der er således eksempler på skoler, som fx er blevet kontaktet af forældre, fordi deres barn i fritidslivet har oplevet, at der er delt billeder af en anden elev fra anden skole osv.

CITATER, LÆRERE

”Hvis det foregår i fritiden, så er det forældrenes ansvar, med mindre, at det er mobning, der fx også påvirker relationerne i skoletiden og i den dur. Men ellers er det forældrenes ansvar. Det er ikke, fordi vi lukker øjnene for, at der sker andet, men det er altså et udsat boligområde, så hvis vi skulle involveres i alt, så ville vi ikke have tid til at undervise.”

”Vi skubber det i høj grad over til forældrene. Vi vil gerne lægge lokaler til, men det er forældrene, der må forsøge og løse det. Vi har meget ressourcestærke forældre, så jeg har forventning om, at de afholder samtaler med børnene om de her ting.”

Både lærere og skoleledere er bevidste om, at der i fritiden sker meget på de digitale medier, som skolen ikke opdager og kender til. De er samtidig enige om, at eleverne heller ikke fortæller dem alt. Det er først når det går galt, en konflikt eskaleres eller den unge/forældrene bliver bekymrede, at eleven kommer til læreren for at betro sig.

Skolerne forventer derfor, at der er et mørketal, som de ikke er bekendt med. Hvor stort mørketallet vurderes at være, varierer mellem skolerne, men de fleste skoler tilkendegiver i interview, at mørketallet formodentligt vil være langt større end det antal sager, som skolerne årligt stifter bekendtskab med.

8. Kompetencer og uddannelse

Det har stor betydning for skolernes arbejde med digitale krænkelser, at der også på skolen er de nødvendige kompetencer til rådighed – hos egne medarbejdere eller hos nære aktører.

Både skoleledere og lærere tilkendegiver i undersøgelsen, at skoler forebygger og håndterer digital mobning og ulovlig billeddeling på dækkende vis, men at lærerne vil være mere trygge i deres arbejde med digitale krænkelser, hvis de har mulighed for at få mere viden og flere redskaber, som kan understøtte dem i arbejdet. Digitale medier, muligheder og trusler er et område i stadig og hurtig udvikling, og det er derfor behov for løbende ajourføring på området.

Nogle lærer er fortrolige med de apps og sociale medier, som eleverne bruger, mens det for andre er en ukendt verden. Det er også forskelligt, hvorvidt lærerne i løbet af deres uddannelse har fået indblik i sociale medier og arbejdet med digitale krænkelser. Professionshøjskoler har i interview fortalt, at lærerstuderende de seneste godt 15 år er blevet undervist i forskellige perspektiver af digital dannelse, bl.a. i samfundsfag og ”Teknologiforståelse og digital dannelse” samt ”Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab”¹⁵, som dækker over mange af de timeløse fag. I disse fag kan der bl.a. sættes fokus på digitale medier og krænkelser gennem emner som det juridiske grundlag, grænseoverskridende handlinger og sociale medier. Det er dog ikke alle nyligt uddannede lærere, der har haft ovennævnte fag, ligesom der vil være lærere, der er uddannet, før digital dannelse blev en del af læreruddannelsen.

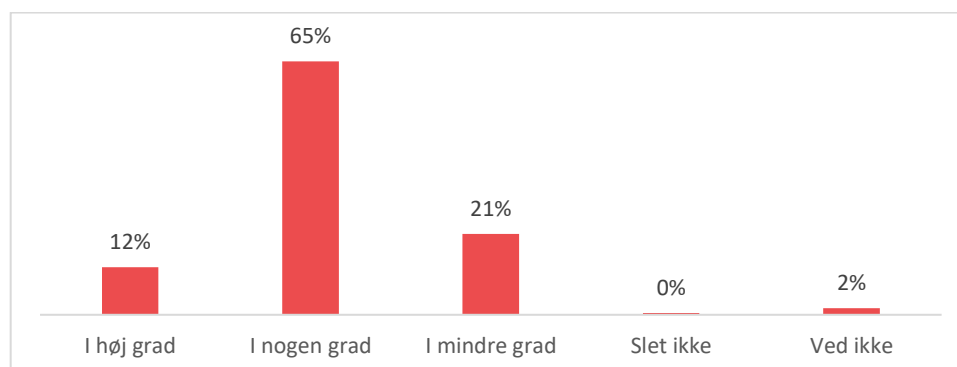
Selvom både skoleledere og lærere vurderer, at skolen arbejder med stort engagement og ansvar ift. både forebyggelse, opsporing og håndtering af digitale krænkelser, er der således plads til forbedringer. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 12 pct. af skolelederne, at skolen i høj grad har de rette forudsætninger for at håndtere sager om digital mobning mellem elever, mens 9 pct. vurderer, at forudsætningerne i høj grad er de rette ift. ulovlig billeddeling. Ca. 2/3 af skolelederne (64-65 pct.) angiver, at de i nogen grad har de rette forudsætninger for at håndtere digital mobning og ulovlig billeddeling.

Figur 8.1.

Skolen har de rette forudsætninger for at kunne håndtere konkrete sager om digital mobning mellem eleverne

N=468

Kilde: Survey, 2022

¹⁵ Undervisningens form og indhold kan variere mellem de enkelte professionshøjskoler.

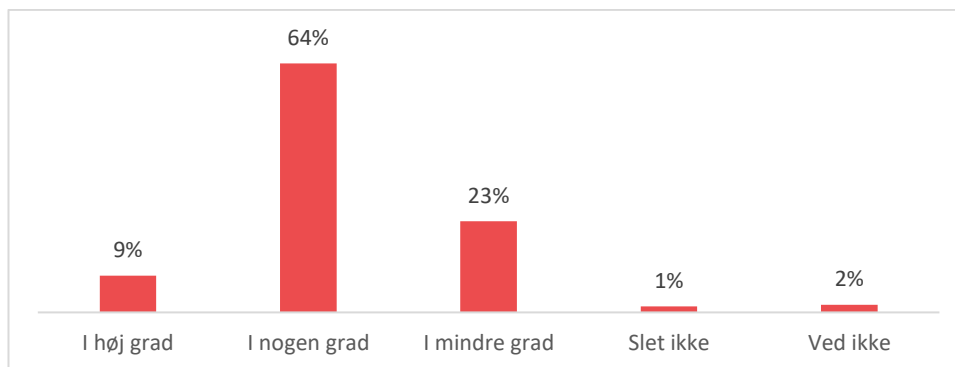
Figur 8.2.

Skolen har de rette forudsætninger for at kunne håndtere konkrete sager om ulovlig billeddeling mellem elever

N=467

Kilde: Survey, 2022

*Summen udgør 99 pct. pga. afrunding

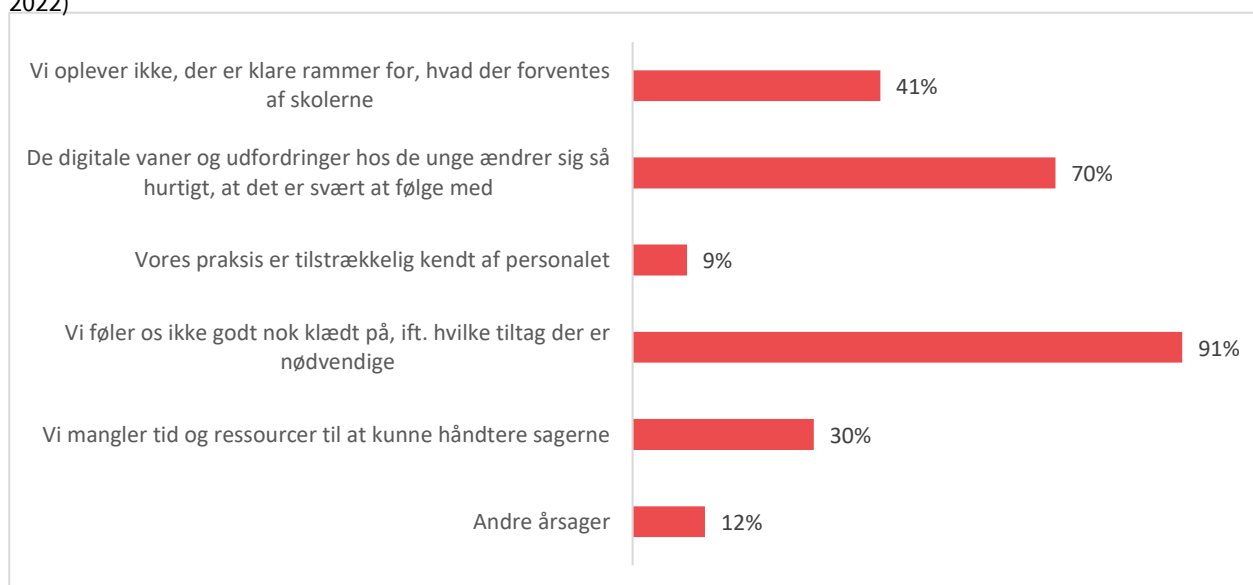

Størstedelen af skolelederne angiver, at manglen på rette forudsætninger skyldes, at skolens ledelse og medarbejdere ikke er klædt godt nok på til opgaven (91 pct. af skolelederne svarer, at dette er tilfældet for ulovlig billeddeling og 67 pct. for digital mobning).

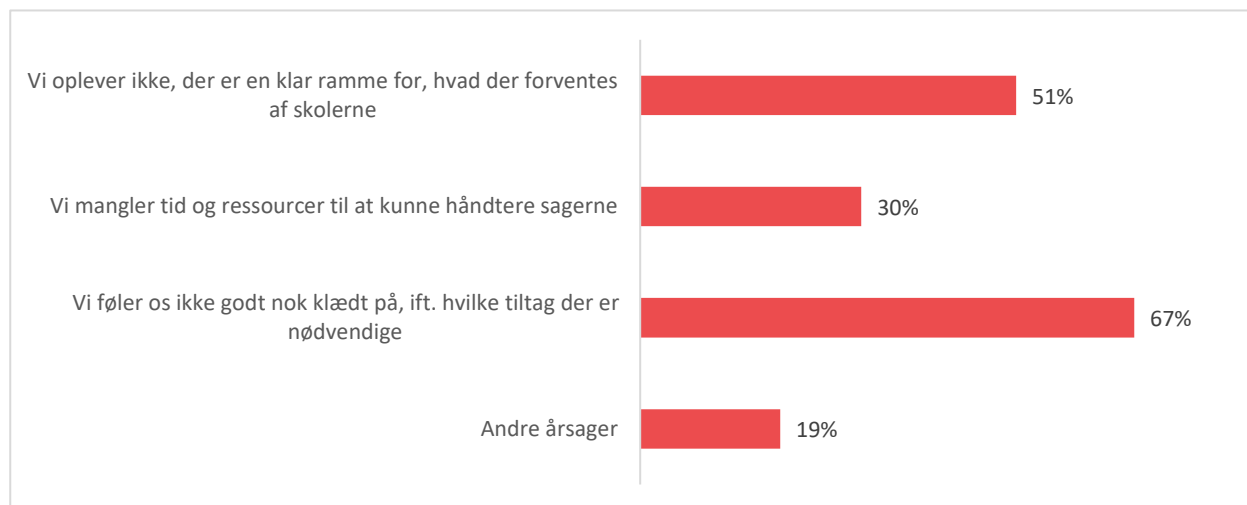
For ulovlig billeddeling er det desuden en oplevet udfordring for 70 pct. af lederne, at de digitale vaner hos de unge ændrer sig så hurtigt, at det er svært for skolen at følge med, mens det for digital mobning er 51 pct. der oplever, at der er uklare forventninger til skolerne.

Knap hver tredje (30 pct.) af skolelederne har i spørgeskema svaret, at tid og knappe ressourcer har betydning for skolens utilstrækkelige kompetencer ift. at håndtere digitale krænkelser. Det er således ikke tiden, som skolelederne vurderer som den primære årsag til, at skolen mangler forudsætninger for håndtering af sager om digitale krænkelser.

Figur 8.3. Skolelederens vurdering af årsagen til de manglende forudsætninger for at håndtere konkrete sager om ulovlig billeddeling (N=295; sum overstiger 100 pct., da der kan sættes mere end ét kryds. Kilde: survey, 2022)

Figur 8.4. Skolelederens vurdering af årsagen til de manglende forudsætninger for at håndtere konkrete sager om digital mobning (N=99; sum overstiger 100 pct., da der kan sættes mere end ét kryds. Kilde: Survey, 2022)

Hos lærerne tillægges tiden en større betydning for deres arbejde med at forebygge, opspore og håndtere digitale krænkelser. Lærerne oplever, at der generelt ikke er afsat tilstrækkeligt tid til at arbejde med trivsel, og at dette i høj grad også har indflydelse på arbejdet med digitale krænkelser, som kan være ressourcekrævende at afdække og håndtere. På de skoler, hvor opgaven i høj grad varetages af en lokal SSP-konsulent eller trivselsmedarbejder mv., italesætter lærerne, at arbejdsdelingen på tværs styrker deres forudsætninger for en tilstrækkelig indsats.

Det er dog ikke alene tiden til håndteringen, som er afgørende for lærerne. På samme vis som skolelederne peger lærerne også på, at der er brug for en stadig ajourført viden om både de sociale medier, lovgivning og de unges digitale adfærd mv. Udviklingen går stærkt og ansvaret for håndtering hviler ofte på den enkelte lærer.

CITAT, LÆRER

”Jeg er ærlig talt meget usikker på håndteringen. Jeg føler, at både ledelsen og medarbejdere er usikre og tøvende. Jeg oplever ikke altid, at vi handler professionelt og kombineret med, at vi har en gruppe unge mennesker, der ikke forstår konsekvenserne af deres handlinger, så er det en farlig cocktail.”

Også her giver det en tryghed hos lærerne, hvis der er et lokalt samarbejde med fx SSP, som sørger for løbende at opdatere lærerne på aktuel viden og samtidig selv tage samtaler og opgaver i forbindelse med konkrete situationer. De fleste lærere udtrykker, at de gerne selv vil have mere indsigt på området, men peger samtidig på, at det vil være hensigtsmæssigt, hvis der også er en aktør, som har afsat tid og opnået viden til at understøtte lærerne i arbejdet med digitale krænkelser.

CITATER, LÆRERE

”Jeg ajourfører løbende lærerne – primært via mails og links. Men også bare gennem det, at jeg jo som SSP-lærer er på skolen. Jeg kan altid bistå med viden og hjælp. Jeg er der for at hjælpe og deler fx ny viden med links over mail.”

”Jeg vil gerne have både oplæg og infomateriale. Jeg ved godt, at der findes hjemmesider om de her ting, men jeg har brug for, at der er nogle, der er uddannet til det, som kan guide os og fx også kan introducere os for forskellige typer af cases.”

8.1. Kompetenceforløb

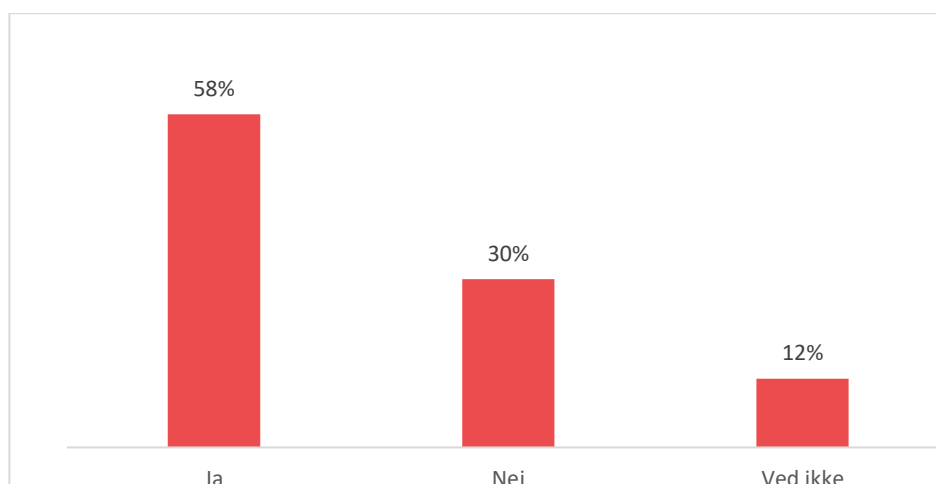
En række skoler vurderer, at de allerede har en organisering og medarbejdersammensætning, som gør dem i stand til at arbejde kvalificeret og dækkende med både forebyggelse, opsporing og håndtering af digitale krænkelser. Dette går igen i både survey og interview. Der er dog mere end halvdelen af de deltagende skoler (58 pct.), der vurderer det relevant med en form for digital efteruddannelsestilbud til skolens ansatte.

Figur 8.5.

Skoleleder vurderer det relevant for ansatte med efteruddannelsestilbud

N=474

Kilde: Survey, 2022

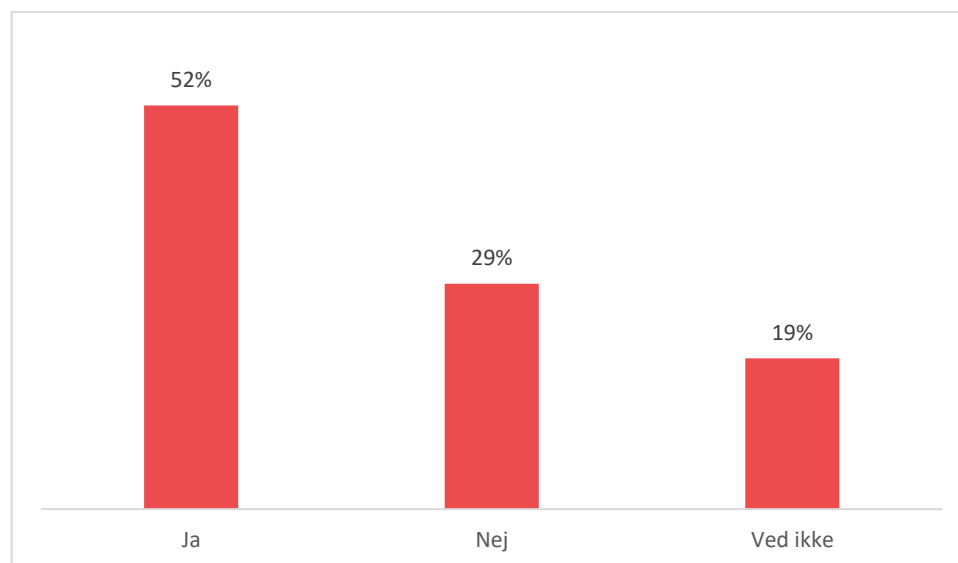
Ligeledes er det godt halvdelen af skolelederne (52 pct.), der svarer, at de selv er tilstrækkeligt klædt på til at lave en plan for, hvordan skolen arbejder med forebyggelse af digitale krænkelser. Næsten halvdelen af skolelederne føler sig således ikke tilstrækkeligt rustet til at lave en plan eller er ikke klar over, om de har kompetencerne.

Figur 8.6.

Skolelederen føler sig tilstrækkeligt klædt på ift. til at lave en plan for, hvordan skolen arbejder med forebyggelse af digitale krænkelser

N=481

Kilde: Survey, 2022

Det er forskelligt, hvilken form for kompetenceudvikling hhv. skoleledere og lærerne efterspørger.

Som det fremgår af figuren nedenfor, efterspørger skolelederne primært korte informationsvideoer, der både kan kompetenceudvikle lærere og ledere og samtidig bruges i undervisning af elever og forældre. Derudover er der en stor andel skoleledere, der efterspørger webinarer, hvor der med begrænset brug af tid kan ske et kompetenceløft af skolens personale. Der er således også hos skolelederne en bevidsthed om, at lærerne har svært ved at finde tid til den kompetenceudvikling, som der til stadighed er brug for at anvende på emner, som ligger udenfor skolens fag.

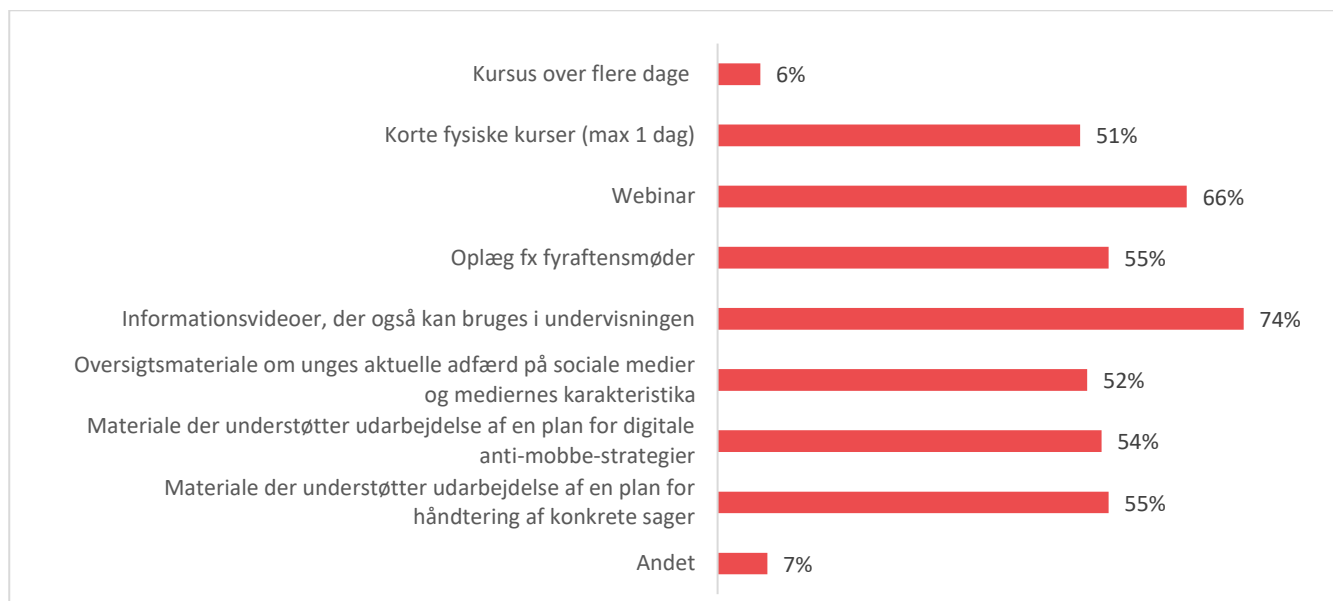
CITATER, SKOLELEDERE

”Kompetenceudvikling skal ikke ske ved kurser. Lærerne efterspørger kurser i fx inkluderende læringsmiljøer, og de vil helt sikkert gerne prioritere digital dannelse – men skal der vælges - og det skal der jo – bliver det ikke kurser i digital dannelse, der er mest behov for.”

”Skal vi have noget (kompetenceudvikling, red.), skal det være fx træning af eksterne personer, vi kan trække på ved konkrete sager – fx gennem SSP.”

Skolelederne efterspørger også materiale, der kan hjælpe dem med at lave en plan for hhv. udarbejdelse af digital antimobbestrategi og en plan for håndtering af konkrete sager med digitale krænkelser. Der er således også her en overensstemmelse mellem skoleledernes ønsker og lærernes efterspørgsel efter mere strategi og planlægning fra deres leder.

Figur 8.7. Skoleledernes angivelse af relevante uddannelsesstilbud

Kilde: Survey, 2022; N=276. *Sum over 100, da de kunne vælge flere besvarelser.

Kun 6 pct. af skolelederne vurderer det relevant med kurser over flere dage – det gælder både kurser til lærere og ledere.

CITAT, SKOLELEDERE

”Det kunne være godt med mere viden om sociale medier, som fylder hos de unge. Jeg tænker, at vi kommer langt med et kursus på 1 dag.”

”Det kunne fx være godt med korte videoer til elever, forældre og professionelle, som kort opidser lovgivning.”

Lærerne tilkendegiver imidlertid i interview, at de gerne vil på kursus i arbejdet med forebyggelse og håndtering af digitale krænkelser – også gerne kurser af flere dages varighed. Det kan fx være kurser om de unges digitale adfærd, om håndtering af online konflikter som udvikler sig til mobning, lovgivning og sociale medier. Flere lærere peger dog også på, at det også kan være korte kurser fx online.

Hverken skoleledere eller lærere efterspørger materiale, der kan give viden og rådgivning omkring forebyggelse samt håndtering af digitale krænkelser.

CITAT, SKOLELEDER

”Der findes meget materiale, og vi bruger det også. Og vi holder bl.a. også ”Sikker Internetdag” hvert år i starten af februar. Så jeg tænker ikke, at det er materiale, der mangler.”

Lærere og ledere er således enige om, at der allerede findes meget og dækkende materialet på området, og at det forebyggende materiale oftest allerede benyttes. Udfordringen omkring informationsmaterialet vedr. håndtering er at finde tid til at sætte sig ind i materialet.